

Освіта і суспільство

2023'9-10(66-67)

Виходить за підтримки
Національної академії
педагогічних наук України

Всеукраїнська газета.
Інформаційне,
науково-популярне,
публіцистичне видання

Засновано у 2018 році

№ 9-10 (66-67), вересень-жовтень 2023

Соціум

«Ми повинні робити все можливе, щоб відновити міжнародне право»

С. 6-7

Освітньо-політичний дискурс

Свідомість і війна

С. 10-12

Аспект

Українському роду нема переводу

С. 22-24

Сто відсотків вдячності

Звернення Президента України Володимира Зеленського з нагоди Дня працівників освіти

Дорогі наші вчителі, наставники, шановні наші освітяни!

Ми зустрічаємося зараз напередодні вашого свята – Дня вчителя, Дня працівників і працівниць української освіти. Щороку цей день для нас світлий і, попри все, святковий, бо в ньому завжди сто відсотків вдячності, шани й розуміння, як багато залежить у житті від вас. Від усіх, хто вчить наших дітей іти життям, вчить бачити в житті своє та хто дає знання, без яких у житті просто неможливо.

Але цього року День освітян дуже особливий. Він збігається з дуже важливим днем – Днем захисників і захисниць України, з Покровою. І в цьому є надзвичайний сенс. І не лише зараз, у такий час – час війни.

Вихователь, учитель, викладач, наставник – у будь-який

період життя, коли вони навчають нас, ми беремо собі більше, ніж просто знання та навички. Ми беремо характер, принциповість, цінності. І так важливо, коли вони є у вчителя.

Так важливо, коли вчитель дає дитині не тільки освіту, але й необхідне терпіння. Коли показує необхідну мудрість. Буває так, що кілька мудрих слів учителя визначають напрям людини в житті, дають впевненість і віру – віру в себе.

Так важливо, коли вчитель дає дитині здатність бачити й поважати талант. Чути себе, але й чути інших, що так важливо. Знати, що для тебе краще, але й уміти дбати про інших, поважати людей, поважати людяність. Поважати Україну. Цінувати свободу. Дійсно цінувати. І не просто як власну волю, не просто як щось таке, що можеш ти,

але також як волю свого народу, свого суспільства, кожного й кожної, своєї громади.

Багатьом з нас дійсно пощастило з учителями. Україні пощастило, що в нас є такі освітяни – такі вчителі та вихователі, такі викладачі та наставники. Усі ми бачимо, що можете ви, коли бачимо, що може Україна – наші люди, наші захисники й захисниці.

Принциповість воїна – це майже завжди продовження принциповості твоєї родини й твого вчителя. Будь-які можливості держави – це завжди відображення знань і талантів її людей, уміння людей реалізувати цей талант. Що захищають люди: світло чи темряву, порядність чи зло, життя чи неволю – усе це те, чого вони навчались. Усе це те, чого вони навчилися, чого їх навчали. Буває, дистанційно, буває, безпосередньо, але завжди має бути щиро, інакше просто не спрацює.

І я хочу подякувати вам, кожному й кожній, хто присутній тут, і всім українським учителям, кожному працівнику, кожній працівниці нашої освіти. Дякую за те, що, попри все, за будь-яких умов, і в спокої, і під час тривоги ви навчаєте наших дітей бути людяними, бути освіченими, бути сміливими. Це означає бути українцями! Я хочу вам за це подякувати! Щиро дякую!

Я вітаю вас із вашим днем! І прошу всіх наших дітей, усіх школярів, студентів цінувати вас – своїх учителів. Цінувати силу вчителів, знання, які вони роблять вашою силою та вашим знанням. Це надзвичайно почесна місія – бути вчителем.

Я вас вітаю! Слава вам!

Слава Україні!

За president.gov.ua

**Станьте передплатником газети
«Освіта і суспільство» у 2024 році!**

З 1 листопада відкрито передплату на наше видання. Передплатний індекс 76016. Оформити передплату можна у будь-якому відділенні Укрпошти. Онлайн-передплата за посиланням <http://surl.li/ngqft>

«Я маю ПРАВО на життя»

29 вересня в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова відбулася урочиста церемонія нагородження переможців і призерів Всеукраїнського конкурсу есе та малюнків «Я маю ПРАВО на життя».

Конкурс проводився впродовж травня-червня 2023 року. Організований Навчально-науковим інститутом права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства культури та інформаційної політики України, інших партнерів і спонсорів.

Захід став важливим кроком у спрямуванні суспільної уваги на проблеми дітей та молоді, які постраждали від російської широкомасштабної збройної агресії проти України, що сприяє розвитку демократичних цінностей та прав людини в нашій країні.

Значущим складником конкурсу була робота з учасниками з усіх регіонів України. Понад 2000 учасників долучилися до заходу, демонструючи широкий інтерес та бажання зробити свій внесок у створення кращого майбутнього для нашої країни.

Журі конкурсу визначило 100 переможців і призерів із різних

куточків України. Ці молоді таланти продемонстрували свій різноманітний потенціал обдарованості, вражаючи якістю своїх есе та малюнків.

За кваліфікованість, неупередженість, професіоналізм та об'єктивне оцінювання конкурсанти подяками оргкомітету було відзначено членів журі конкурсу. З вітальними словами до переможців і призерів конкурсу звернувся ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, **Віктор Андрущенко**. У зверненні до конкурсанти він зазначив: «Участь у цьому конкурсі – це ваша можливість висловити свою активну громадянську позицію. Ваші роботи стали свідченням здатності аналізувати складні суспільні проблеми та пропонувати власні шляхи їх вирішення».

Т.в.о. Міністра культури та інформаційної політики **Ростислав Карандєєв** у вітальному листі до учасників конкурсу зазначив: «Ваші роботи – це не лише естетичне задоволення для очей і розуму, але й глибокий аналіз сучасних викликів і завдань, що стоять перед нашим суспільством. Ви, автори, спираючись на увяту та креативність, робите вагомий внесок у розв'язання складних проблем і надаєте голос культурному виміру наших зусиль

у відстоюванні прав та свобод».

«Молодь завжди була силою змін, і ваші роботи доводять, що сучасне покоління готове брати відповідальність за майбутнє України. Ваша гідність, розуміння фундаментальності прав людини та активна позиція важливі як ніколи. Ви є прикладом для інших і демонструєте, що навіть у найскладніших обставинах можна знайти натхнення для творчості і змін», – йшлося у вітальному листі Міністра молоді та спорту **Вадима Гутцайта**.

Заступник Міністра освіти і науки України **Андрій Вітренко** наголосив: «Освіта і наука завжди були фундаментом, на якому будується майбутнє нації. Ваша участь у цьому конкурсі свідчить про те, що молодь України не тільки цінує знання та креативність, але й використовує їх для розв'язання складних суспільних проблем та вираження власних думок».

Навчально-науковий інститут права та політології Українського

державного університету імені Михайла Драгоманова має честь бути співорганізатором цього конкурсу, який не лише наголосив на обдарованості і творчості молодого покоління, але й виокремив важливість освіти, культури та демократичних цінностей в нашому суспільстві.

«Цей конкурс – своєрідне вікно у світ ідей, думок і переживань талановитих авторів. Ми сподіваємося, що він надихатиме вас рухатися вперед, несучи з собою світло знань, мистецтва, культури та захищати і реалізовувати свої права», – відзначає директор Навчально-наукового інституту права та політології, доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін УДУ імені Михайла Драгоманова **Павло Горінов**.

Тетяна УРИСЬ,
пресекретар

УДУ імені Михайла Драгоманова

Українські вчені-фізики представили наукові напрацювання у Німеччині

9-12 жовтня у Берліні тривала інноваційна конференція Photonics Days Berlin Brandenburg 2023, яка об'єднала представників 15 країн світу. Викладачі фізичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка **Володимир Ткачук** та **Христина Гнатенко** були запрошеними доповідачами на заході.

Завідувач кафедри теоретичної фізики

імені професора Івана Вакарчука професор Володимир Ткачук у доповіді ознайомив учасників форуму із результатами наукових досліджень, зокрема із вивченням процесу тунелювання спіна-1 на квантовому комп'ютері, а також розповів про оригінальні квантові алгоритми для розв'язання прикладних задач. Темати доповідей були «Studies of spin-1 tunneling on IBM's quantum computer», «New quantum algorithm for achieving quantum supremacy with development multi qubit quantum devices». Професорка кафедри теоретичної фізики імені професора Івана Вакарчука Христина Гнатенко представила нові алгоритми з досліджень властивостей графів та квантових графових станів, а також квантовими протоколами для знаходження енергетичних рівнів фізичних систем. Тема доповіді: «Noise-resistant quantum algorithms for detection of the

energy levels of physical systems and quantifying graph properties with quantum programming».

На конференцію вчених запросив проєктний менеджер німецького кластера ОртесВВ **Майк Річардсон**. До слова, Майк Річардсон відвідав Львівський університет та інші установи України у серпні 2023 року з метою налагодження співпраці в галузі фотоніки та квантових обчислень. Зокрема, 24 серпня 2023 року на кафедрі теоретичної фізики імені професора Івана Вакарчука відбувся круглий стіл, присвячений проблемам квантової інформації та квантових технологій. У заході також взяли участь підприємці та засновник ІТ-компанії, депутат Львівської міської ради **Олекса Возняк** та викладачі освітньої програми «Квантові комп'ютери та квантове програмування» фізичного факультету.

Олег ВІВЧАРИК,
керівник пресцентру
ЛНУ імені Івана Франка

Всеукраїнський конкурс «ПЕДАГОГІЧНИЙ ОСКАР – 2023»

10 жовтня відбулося нагородження переможців конкурсу «Педагогічний оскар – 2023» в межах проведення IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика».

Незважаючи на воєнний стан та нелегкі часи «Педагогічний оскар – 2023» відбувся. Організаційний комітет конкурсу щиро привітав переможців та побажав нових творчих звершень.

Президент НАПН України **Василь Кремень** взяв участь у церемонії нагородження й відкритті традиційної конференції.

У доповіді президент НАПН України наголосив на необхідності інновацій в освіті, особливо тих, що пов'язані із дистанційними формами навчання, на застребуваності професійної освіти на сучасному етапі суспільного розвитку й висловив впевненість, що кожен із освітян робить усе від нього залежне задля Перемоги.

На фінальний тур конкурсу до 12-ти номінацій було представлено 973 конкурсні роботи зі 133 закладів фахової передвищої освіти. Кількість представлених

конкурсних робіт згідно з номінаціями така:

- Організація освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України – 12.
- Менеджмент інноваційної діяльності закладу фахової передвищої освіти у забезпеченні підготовки конкурентоспроможного фахівця – 33.
- Інноваційні моделі відкритої освіти. Цифровізація освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти – 18.
- Педагогічна майстерність викладача закладу фахової передвищої освіти – 17.
- Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у закладі фахової передвищої освіти в умовах сучасних викликів – 69.
- Сучасні освітні технології у закладі фахової передвищої освіти – 72.
- Освітній вебсайт викладача – 25.
- Інтерактивний навчально-методичний посібник з дисципліни – 75.
- Електронний навчально-методичний посібник з дисципліни – 40.
- Навчально-методичний комплекс з дисципліни – 27.
- Інноваційні підходи до організації практичної підготовки здобувачів освіти закладу фахової передвищої освіти – 415.
- Досвід візуалізації навчального матеріалу – 170.

Загалом визначено переможців – 106, з них 13 удостоєно нагороди «Педагогічний оскар – 2023».

Довідково: Конкурс «Педагогічний оскар» проводиться щороку вже шостий рік поспіль відповідно до Меморандуму про співпрацю між Національною академією педагогічних наук України й Державною установою «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти».

Основна мета проведення конкурсу – вивчення та поширення інноваційних педагогічних практик, сприяння професійному розвитку, самореалізації педагогів, створення необхідних умов для розвитку творчого потенціалу педагогічних колективів закладів фахової передвищої освіти, удосконалення управління освітнім процесом та підвищення якості підготовки фахівців.

Конкурс проходить у два тури: відбірковий – у закладі освіти, фінальний – у Державній установі «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти».

Український освітній хаб запрацював у Греції

11 вересня Український освітній хаб запрацював в Афінах. До відкриття долучилися заступниця міністра міграції Греції **Софія Воулменсі**, посол України в Греції **Сергій Шутенко**, засновники Українського будинку у Греції **Ірина й Олександр Бортники**, а також представники Асоціації інноваційної та цифрової освіти.

Мережа українських освітніх хабів (цифрових освітніх центрів – DLC) реалізує концепцію навчання протягом життя (Life Long Learning) з метою розвитку людського капіталу України. Навчатися й набувати

актуальних навичок у центрах можуть як діти, так і дорослі. Також школярі можуть надолужити пропущене у навчанні – усе в інтерактивній пізнавальній формі.

Хаб у Греції – двадцять перший

заклад мережі українських освітніх хабів, які працюють з початку війни. Вони розташовані як в Україні, так і за кордоном – Польщі, Словаччині, Угорщині, Чехії, Болгарії, Швейцарії, Німеччині, Іспанії, Австрії,

Великій Британії.

Координаторка українських освітніх хабів **Марія Богуслав** поділилася, що їхня велика мета – відкрити їх в усіх регіонах України та тих країнах, де нині найбільше українських дітей. Особливо таких центрів потребують громади, які найбільше постраждали від війни.

Відкриття хабу у Греції стало можливим також завдяки Асоціації інноваційної та цифрової освіти.

Сторінку підготував
Юрій ШЕРЕМЕТА,
«ОіС»

Європейське покликання

29 вересня у Львівському національному університеті імені Івана Франка відбулася IX Міжнародна науково-практична конференція «Філософсько-психологічні аспекти духовності у науковій, педагогічній та управлінській діяльності». Організатори конференції – кафедра теорії та історії політичної науки ЛНУ ім. Івана Франка, Відділ кар'єрного розвитку та співпраці з бізнесом, Наукове товариство імені Шевченка (Львів), Західний науковий центр НАН і МОН України (Львів), Інститут соціогуманітарних проблем людини у співпраці з Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Київ), Львівською регіональною бізнес-платформою, Центром цифрового підприємництва та інноваційного менеджменту, Львівським обласним відділенням Всеукраїнської громадської організації «Товариство психологів України», Приватним університетом Вебстера (Відень, Австрія), Державним університетом Іллі і Школою мистецтв і наук, Інститутом психології імені Дмитра Узнадзе (обидва – Грузія), Вюрцбурзьким університетом Юліуса Максиміліана (Німеччина), Державною вищою техніко-економічною школою імені Броніслава Маркевича у Ярославі, Жешувським університетом, Краківським економічним університетом, Університетом Яна Вижиговського (усі – Польща), факультетом філософії Університету в Бухаресті (Румунія) та Університетом Константина Філософа в Нітрі (Словаччина).

Відкрила науковий захід заступниця декана філософського факультету з наукової роботи **Наталія Жигайло**, яка зазначила, що нинішня конференція присвячена не лише актуальним питанням сучасності, а й ювілею прекрасної особистості, відомої науковиці, знаної професорки, лідерки та організаторки, декана філософського факультету **Людмили Рижак**.

Після спільного виконання Державного Гімну України, слова вітання Людмилі Віталіївні й усім учасникам заходу адресував представник профспілкової організації працівників Університету **Володимир Бурак**. «Будь-яка діяльність має бути моральною, відповідати нормам моралі і не повинна

порушувати права інших. І власне філософія покликана ці питання обґрунтувати і допомогти державним інституціям їх впроваджувати. Тема конференції є надзвичайно актуальною, а тим паче, вона присвячена такій гарній події», – зазначив професор.

Учасників засідання привітав і перший проректор Університету **Андрій Гукалюк**. «Дуже добре, що такий захід у нашому Університеті є традиційним і він присвячений актуальним проблемам сьогодення», –

серед іншого зазначив перший проректор, побажавши учасникам конференції нових знань і плідних дискусій.

Надалі Людмила Рижак презентувала колегам наукову доповідь на тему «Сталий розвиток людства: гуманістична стратегія гідного життя». Професорка констатувала, що стратегія сталого розвитку дає якісну характеристику перспектив розвитку людства, проте вона не опирається на кількісні параметри: «Револьюційний крок в цьому напрямі зробила глобалістика. Вона вперше в оцінку сталого розвитку включила кількісні критерії допустимого навантаження на довкілля і допустиму соціально-економічну дисгармонію: індекс сталого розвитку та індекс соціально-економічної дисгармонії. Завдяки міжнародним дискусіям людство увійшло у XXI ст. з усвідомленням, що найбільш значущою вартістю є не просто життя як виживання, а гідне Людини життя».

Людмила Рижак наголосила, що зараз найбільшою загрозою і головним терористом є путінська росія, яка не лише окупувала окремі території України, знищує інфраструктуру та цивільне населення, а й загрожує ядерною зброєю всьому світу.

«Сучасні соціальні практики не гарантують безпечного та збалансованого розвитку. Тож стратегія сталого розвитку вимагає від кожної людини й людства відповідальності не лише за стан довкілля, а й життя нинішніх і майбутніх поколінь. Однак визнання відповідальності як буттєвої характеристики людини і людства у високотехнологічній цивілізації ризиків, не гарантує її дієвості, – зазначила доповідачка. – Відповідальність за майбутнє – це передовсім відповідальність за гідне життя людини в умовах техногенної цивілізації. Головним імперативом нової етики є вимога забезпечити існування людей і в майбутньому. Проте ця вимога зовсім не означає, що людство має нігілістично ставитися до наявного буття. Сьогодення не повинно бути засобом для майбутнього,

воно має власну цінність. Нова етика вимагає від нас обов'язку збереження набутого. Разом з тим, нинішні покоління відповідальні як за своє життя, так і за те, щоб майбутні покоління взагалі могли жити».

Професорка також висловила переконання, що війна відтермінувала досягнення цілей сталого розвитку не лише в Україні, а в цілому світі, але не прагнення гідного життя: «Гідне життя – це життя вільних людей, свободу та права яких гарантує демократична держава. В європейському вимірі гідне життя людини подвійно відповідальне: з одного боку, перед власним унікальним покликанням, а з іншого, – перед спільнотою, всередині якої здійснюється покликання».

Під час роботи конференції учасники обговорили питання філософії сталого розвитку людства, питання еко-загроз та еко-майбутнього людства в контексті цивілізаційного поступу, філософсько-політологічні аспекти соціального капіталу та його трансформації, проблеми психотерапії в умовах війни та психологію перемоги, а також актуальні питання сучасної культури.

Олег ВІВЧАРИК,
керівник пресцентру
ЛНУ імені Івана Франка

До 25-річчя кафедри психології

Упродовж двох днів, 19–20 жовтня, тривала Міжнародна науково-практична конференція «Аксіопсихологічні вектори розвитку сучасної освіти» з нагоди 25-річчя кафедри психології розвитку та консультування факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Майже 200 учасників долучилися до міжнародної науково-практичної конференції з різних куточків України – науковці представляли Тернопіль, Дрогобич, Київ, Острого, Рівне, Запоріжжя, Дніпро, Житомир, Ужгород, Ізмаїл, Суми, Бердичів, Кам'янець-Подільський, а також з різних куточків світу – Польщі, Румунії, Чеської республіки, Великої Британії, США і Китаю.

Відкрила конференцію та привітала чисельну аудиторію її учасників, що змогли особисто завітати та долучитися онлайн, завідувач кафедри психології розвитку та консультування **Галина Радчук**.

З вітаннями, словами вдячності

за сумлінну і віддану працю усім членам кафедри та нагородами від обласної та міської державної адміністрації виступив член-кореспондент НАПН України, ректор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка **Богдан Буяк**.

Щирим вітанням і науковою доповіддю розпочав засідання завідувач кафедри психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка **Мирослав Савчин**.

Доповідачі пленарного засідання щедро ділилися науковими гіпотезами та висновками, теоретичними розробками та практичними рекомендаціями, надихали на вивчення нових наукових ідей та напрямів. Обмін науковими пропозиціями й результатами досліджень було продовжено в другий день конференції – секційних засідань. Активно працювало п'ять секцій:

Інноваційні технології розвитку сучасної освіти (модератор **Галина Радчук**);

Психолого-педагогічні та

організаційно-технічні засади дистанційного навчання (модератор **Зоряна Адамська**);

Моральна та соціально-психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни (модератор **Марія Шпак**);

Теоретико-методологічні та методичні основи розвитку лідерства в освіті (модератор **Галина Свідерська**);

Практична медіація як чинник вирішення соціальних та психологічних конфліктів в сучасному українському суспільстві (модератор **Іванна Андрійчук**).

Також викладачі кафедри й гості конференції провели низку майстер-класів за наступною тематикою: «Ресурсні техніки зцілення душі та тіла» (**Галина Гончаровська**), «П'ятикомпонентна модель розвитку резиліентності педагога» (**Ольга Логвиць**), «Нашадки тих, хто вижив: від трансгенераційних травм до травматичного зростання» (**Галина Несмашина**), «Особливості подолання дистресових станів особистості засобами релаксаційних технік» (**Вікторія Олексюк**), «Психологічні методи профілактики емоційного вигорання освітян» (**Галина Свідерська**), «Психосоматика в позитивній терапії Носсрата Пезешкіана: техніки самопізнання і самопомогі» (**Ольга Шевченко**).

Сотні фотографій, тисячі ідей, безліч теплих слів підтримки й демонстрація стійкості – з такими здобутками учасники підійшли до завершення конференції. Підвели підсумки та уклали резолюцію, девізом якої став «Так тримати й надалі!».

Особливо треба відзначити зусилля організаційного комітету й усіх членів кафедри, їх кропітку працю з підготовки та проведення конференції.

Атмосфера творчості та пізнання, що панувала у ці дні, додає цінностей в наше життя, надихає всю наукову родину на подальші дослідження і розвідки.

Глибока вдячність нашим незламним воїнам Сил оборони України, що дають можливість вчитися та навчати у цей надскладний для України час. Віримо і наближаємо Перемогу разом!

Ольга ШЕВЧЕНКО,
доцент кафедри психології
розвитку та консультування
ТНПУ імені Володимира
Гнатюка

Міжнародний форум проректорів із наукової роботи

Близько 50 проректорів із наукової роботи закладів вищої освіти України зібралися в Ужгородському національному університеті для участі у конференції та долучилися до напруженого обговорення основоположних тез для євроінтеграції української освіти й науки. 27 жовтня відбулося урочисте відкриття міжнародної науково-практичної конференції «Євроінтеграція української освіти й науки: проблеми та виклики». Організаторами конференції виступили Ужгородський національний університет і Центр українсько-європейського наукового

співробітництва.

Відкрив захід ректор УжНУ **Володимир Смоланка**: «Це для нас велика честь. Дякуємо, що в складний час ви знайшли можливість приїхати. Нинішній захід – з високим науковим потенціалом. Тема конференції є надзвичайно актуальною для нашої держави».

«Перша наукова конференція такого масштабу у нашому регіоні. Відомо, що наша область межує з чотирма країнами ЄС. Тому і тема конференції є дуже близькою для нашої області. Зважаючи на багаторічний досвід співпраці з європейськими

колегами, нашим науковцям є чим поділитись не тільки в теоретичній, а й практичній площині», – зауважив голова Закарпатської обласної ради **Роман Сарай**.

Долучився до вітань проректор УжНУ **Іван Миронюк**: «Живе спілкування, обмін думками є надзвичайно важливим. Ми маємо напрацювання, бачення, якими варто ділитися, попри складнощі та бар'єри. Нашим бажанням є зробити конференцію традиційною і обирати місцем проведення саме Ужгородський національний університет».

Також виступили голова наглядової ради Центру українсько-європейського наукового співробітництва **Олег Голово** та заступник голови Закарпатської ОВА **Петро Добромільський**. Після офіційної частини учасники конференції перейшли до пленарного засідання, яке модерував декан факультету міжнародних економічних відносин **Микола Палінчак**.

Ганна ФЕЛЬЦАН,
Інформаційно-видавничий центр УжНУ

«Ми повинні робити все можливе, щоб відновити міжнародне право»

20 жовтня у Львівському національному університеті імені Івана Франка розпочалась Міжнародна науково-практична конференція, приурочена 30-річчю Української асоціації міжнародного права «Міжнародне право на зламі епох». Захід відбувається у змішаному форматі за участі представників як академічної спільноти ЛНУ ім. Івана Франка, так й інших провідних науково-освітніх установ України та світу, суддів Європейського Суду, представників Європейської асоціації міжнародного права, Американської спілки міжнародного права, юристів, дипломатів і дослідників міжнародного права.

Насамперед до учасників заходу звернувся завідувач кафедри європейського права, заступник декана факультету міжнародних відносин з наукової і навчально-виховної роботи, віце-президент Української асоціації міжнародного права **Михайло Микієвич**. Він привітав присутніх з початком роботи міжнародної науково-практичної конференції та запросив вшанувати усіх полеглих Героїв України хвилиною мовчання.

До слова запросили першого проректора Львівського університету **Андрія Гукалюка**. «Назва сьогоднішньої конференції є дуже символічною – «Міжнародне право на зламі епох» – адже фахівці міжнародного права мають особливу надважливу місію в умовах повномасштабної війни, яку розпочала і веде росія, війни, яка є свідченням великої цивілізаційної прірви між демократією й тоталітаризмом. Також знаково, що 30-річчя Української асоціації міжнародного права збіглися в часі з 20-літтям кафедри європейського права факультету міжнародних відносин. Принагідно вітаю як представників УАМП, так і науковців-міжнародників ЛНУ ім. Івана Франка. Зичу учасникам конференції плідних дискусій та нових ідей, які сприятимуть розвитку міжнародного права», – наголосив Андрій Гукалюк та вручив науковцям кафедри європейського

права подяки ректора.

Декан факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка **Маркіян Мальський**, звертаючись до колег, зазначив, що зараз людство стоїть на порозі побудови нового світового ладу, який «ми маємо творити розумно, виражено і свідомо». «Важливим елементом цього процесу є міжнародне право, яке у свою чергу має інтелектуальну нау-

кову структуру. Тож я щиро вітаю з чудовим ювілеєм кафедру європейського права, яка за 20 років своєї діяльності стала одним із провідних центрів дослідження і викладання права Європейського Союзу, що є особливо актуальним в умовах підготовки юристів-міжнародників для сфери забезпечення європейської інтеграції України», – зауважив Маркіян Мальський.

У форматі відеозвернення учасників заходу привітав міністр закордонних справ України **Дмитро Кулеба**. «Зараз міжнародне право загалом і міжнародне кримінальне право зокрема перестало бути для нас лише темами наукових досліджень, на жаль, це тепер сфера цілком практичних та дуже складних завдань зовнішньої політики. Із першими ракетними ударами 24 лютого 2022 року було зруйновано не лише злітно-посадковий смуги українських аеродромів – було вщент розтрощено повоєнну безпекову архітектуру в Україні та світі, було поставлено під сумнів самі засади міжнародного порядку, створені після 1945 року. Перед українською дипломатією стоять не абстрактні, а цілком конкретні виклики – як притягнути

російське військове керівництво до відповідальності за злочини агресії проти України. Очевидно, що ми живемо в період, коли йдеться не лише про вивчення, а про творення і трансформацію міжнародного права. Це час особливої відповідальності, яка лежить на всіх нас. Я переконаний, що ми в силах досягнути справедливості, адже Україна стоїть перед цим викликом не сама», – зазначив Дмитро Кулеба.

Надалі з вітальним словом до присутніх звернувся ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Володимир Бугров**: «За 30 років свого функціонування Українська асоціація міжнародного права об'єднала велику кількість фахівців-практиків, дипломатів, науковців, що є свідченням правильності шляху, який свого часу обрали батьки-засновники УАМП. У юристів-міжнародників попереду ще дуже багато важливих справ – кроків, що сприятимуть розвитку української науки, зміцненню міждержавних відносин. Зичу усім міцного здоров'я, нових звершень та переможного миру для України».

До слова запросили президента Американської спілки міжнародного права **Грегори Шеффера**. «Мені дуже приємно вітати вас з цієї знакової нагоди – ювілею Української асоціації міжнародного права. Зараз, під час повномасштабної війни, її діяльність набуває особливої актуальності. Росія порушила фундаментальні засади міжнародного права і тим самим сколихнула увесь світовий порядок. Стійкість українського народу, керівництва держави

і всієї юридичної спільноти, без перебільшень, викликала захоплення цілого світу. Переконаний, що ми повинні стояти на сторожі Закону разом, тож Американська спілка міжнародного права запропонувала низку ініціатив для підтримки української правової спільноти. Зокрема, ми встановили партнерство з окремими українськими юридичними закладами освіти. Безперечно, для нас велика честь співпрацювати з Українською асоціацією міжнародного права і ми впевнені, що результати нашого партнерства будуть втілені у конкретних діях, які допоможуть нам разом дати відсіч ворогові», – зауважив Грегори Шеффер.

Суддя Європейського суду з прав людини **Латіф Гусейнов** також привітав усіх присутніх з початком конференції: «Для мене велика честь бути запрошеним на цей захід. Приємно, що ми всі зібралися у цей непростий для України час, щоб відзначити річницю Української асоціації міжнародного права з розумінням того, що українська школа міжнародного права продовжує свій невинний розвиток задля встановлення миру і справедливості».

До учасників заходу звернувся декан юридичного факультету Вільнюського університету **Шинкунас Гарольдас**, наголосивши на важливості міжнародного права в контексті геополітичної ситуації, яка склалася у світі після повномасштабного вторгнення росії на територію України. «Варто сказати про важливість міжнародного права і його велике значення для кожної держави. Підтвердженням цього є ті події, які зараз відбуваються в Україні, в Ізраїлі та інших частинах світу, де порушуються самі засади міжнародного права. Зрозуміло, що ми повинні робити все можливе, щоб відновити міжнародне право, а також шукати можливості для його розвитку та вдосконалення», – зазначив Шинкунас Гарольдас і побажав українцям якнайшвидшої перемоги.

Після урочистого відкриття захід продовжився у форматі трьох панелей: «Наука і викладання міжнародного права», «Міжнародне право під час та після війни»,

«Вступ України в Європейський Союз та НАТО: правові механізми та інструменти забезпечення безпеки і відновлення держави». Модерували панелі президентка Української асоціації міжнародного права, професорка кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка *Ольга Буткевич*, суддя Європейського Суду з прав людини, перший віцепрезидент Української асоціації міжнародного права *Микола Гнатівський* та професор Михайло Микієвич.

Під час роботи конференції науковці-правники, послі, представники юридичних організацій та установ Європи поділилися міркуваннями та напрацюваннями стосовно розвитку української правової системи в контексті євроінтеграційних процесів, шукали шляхи вирішення актуальних питань становлення юридичної освіти і наближення методик викладання права в Україні, відповідно до вимог ЄС. Особливу увагу учасники конференції зосередили на обговоренні інструментів міжнародного права, що впливають на перебіг повномасштабної війни в Україні, та їхнього подальшого застосування з метою повоєнної відбудови держави після перемоги.

Конференція продовжила роботу 21 жовтня за програмою, у якій було передбачено проведення семінару з методики викладання міжнародного гуманітарного права.

Додамо, що «Українська асоціація міжнародного права» (ВГО УАМП – це всеукраїнська громадська організація науково-практичного характеру, яка об'єднує фахівців з теорії і практики міжнародного права, дипломатів, науковців, працівників міністерств та відомств, адвокатів, правознавців тощо, чия діяльність пов'язана із міжнародним правом. УАМП стала співзасновником «Українського часопису міжнародного права», організатором чисельних наукових заходів, ініціатором багатьох проєктів.

Ярина ПРИШЛЯК,
пресцентр
ЛНУ імені Івана Франка

Конференція музейників і науковців

27-28 вересня відбулася традиційна XI Всеукраїнська науково-практична конференція «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» з ініціативи співробітників відділу музейно-освітньої роботи Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» й науковців відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

З вітальними словами до учасників заходу, що проходив у змішаному форматі, звернулися заступник генерального директора з наукової роботи Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» *Костянтин Крайній* і директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член-кореспондент НАПН України *Лариса Лук'янова*.

Проблематика виступів знаних учених і музейних працівників розкрила сучасні виклики у розвитку музейної педагогіки в Україні, з-поміж яких наступні: світоглядне осмислення музейної політики (заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, академік НАПН України *Георгій Філіпчук*); виставковий проєкт «Кожному часу – своє гасло» (завідувачка науково-дослідного відділу «Резиденція Б. Хмельницького» *Людмила Абаїшина*; молодший науковий співробітник Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» *Олена Трошинська*); музейний фільм у системі організації комунікації з відвідувачами (професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої

школи, завідувач Науково-навчальної лабораторії музейної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка *Олексій Караманов*); меморіальні музеї в Україні: Лідія Липковська (провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття» *Наталія Філіпчук*); музей та війна: досвід співіснування (старший науковий співробітник Національного заповідника «Хортиця», м. Запоріжжя *Олена Палійчук*); музейна комунікація в умовах геноциду (старша наукова співробітниця Скарбниці Національного музею історії України *Ірина Удовиченко*); музейна педагогіка в контексті української культури (історик, педагог *Анатолій Горовий*); Дні європейської спадщини у Львові-2023 (вчитель музичного мистецтва СЗШ І-ІІІ ступеню № 50 м. Львова *Ольга Железник*); маркетинг на службі музейного просвітництва (завідувачка науково-дослідного відділу з історії книги і друкарства Х-ХХІ ст. Музею книги і друкарства України *Ольга Зайченко*); ефект синергії у шкільному музейництві (методист інформаційно-методичного відділу Будинку дитячої творчості *Алла Бабкова*).

У межах заходу учасники мали можливість відвідати екскурсію-феєрію «Дума про гетьмана Івана Мазепу» (в межах спільної виставки «Європейська Україна. Доба Мазепи»).

За результатами проведення заходу було сформульовано рекомендації щодо актуалізації проблеми утвердження української ідентичності; оновлення змісту освіти на основі ціннісного вивчення надбань української культури, що акумульовано насамперед у музейних осередках, в умовах війни.

Наталія ФІЛІПЧУК,
провідний науковий співробітник
ШООД імені Івана Зязюна
НАПН України

Традиції та інновації Сухомлинівських читань

20 вересня відбулися XIII Міжнародні та XXX Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Грані особистості педагога у вимірах сьогодення» (До 105-ї річниці від дня народження Василя Сухомлинського та 30-річчя проведення всеукраїнських педагогічних читань), організовані у співпраці МОН України, НАПН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (далі – ДНПБ), Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського, Рівненського державного гуманітарного університету.

Кількість учасників – понад 100 із 36 наукових установ, закладів освіти й культури з Києва, Чернігова, Ужгорода, Дрогобича, Рівного, Херсону, Прилук, Кропивницького, Миколаєва, Бердянська, Харкова, Умані, Українки, Броварів, Павлиша, а також науковці з Китаю, Польщі та Австралії.

Із вітальним словом до учасників звернувся: президент НАПН України **Василь Кремень**; директор ДНПБ **Лариса Березівська**; голова Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського **Леся Сухомлинська**.

Модератор заходу – академік НАПН України **Ольга Сухомлинська**. Із доповідями виступили відомі вчені – **Іван Бех**, Ольга Сухомлинська, **Алла Богуш**, **Алан Кокеріл** (Австралія), науково-педагогічні працівники – **Надія Дудник**, **Маргарита Козир**, **Анатолій Луцюк**, **Надія Калініченко**, відомі освітяни-практики – **Валентина Деркач**, **Тетяна Тоцька**.

На пленарному і секційних засіданнях було обговорено – гуманістичні засади «захисної» педагогіки В. Сухомлинського, місію педагога в кризових ситуаціях, актуальність есе В. Сухомлинського про війну і героїзм крізь призму боротьби добра і зла, питання батьківської педагогіки.

Традиційно активну участь у роботі педагогічних читань

взяли бібліотечні працівники з Києва і Кіровоградської області.

У ході роботи читань наголошено, що нові реалії, нові виклики потребують переосмислення педагогічної спадщини В. Сухомлинського, реновації його ідей та підходів з огляду на події та сучасний стан освіти в Україні, що й було окреслено тематикою цього річних педагогічних читань. Учасники зазначили, про важливість «захисної педагогіки» – батьківської, партнерської, коли роль усвідомленого та піклувального

батьківства, в умовах війни, релокації, онлайн навчання, вимушено неповної сім'ї, набуває надзвичайної ваги та стає незамінним.

За матеріалами XIII Міжнародних та XXX Всеукраїнських педагогічних читань укладено збірник тез доповідей.

Леся СУХОМЛИНСЬКА,
науковий співробітник
ДНПБ України
ім. В.О. Сухомлинського
НАПН України, PhD

Рефлексія у сучасній журналістиці

Пам'яті головної редакторки тижневика «Освіта» **Ольги Коноваленко** відбувся Міждисциплінарний круглий стіл «Філософія та публічні комунікації: інформаційний простір сучасної культури»

Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик «Освіта» відомий освітянину з будь-якого куточка України, бо його публікації завжди торкалися найактуальніших проблем сучасної освіти. З 1992 року його очолювала Ольга Коноваленко.

Вже рік як освітянська й журналістська спільноти – без членкині Національної спілки журналістів України, головної редакторки тижневика «Освіта» **Ольги Степанівни Коноваленко**... Тож потреба зібратися і згадати добрим словом назріла сама собою.

Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова ініціював захід, приурочений її пам'яті. І вже 27 жовтня відбувся Міждисциплінарний круглий стіл «Філософія та публічні комунікації: інформаційний простір сучасної культури» в Науковій бібліотеці університету, проведений спільно з Центром українсько-європейського наукового співробітництва. Захід був символічним, оскільки відбувся у День української писемності та мови.

Спогади про чудову людину,

прекрасного професіонала, талановиту майстриню слова лунали у виступі ректора Українського державного університету імені Михайла Драгоманова **Віктора Андрущенка**.

Круглий стіл об'єднав понад 60 науковців і дослідників, які взяли участь в обговоренні актуальних питань щодо філософської журналістики, феномена постправди, есеїстики, соціальних медіа та ін. Серед озвучених тем – роль освітянської журналістики, соціальних мереж у філософії та

публічних комунікаціях, свобода слова в українських медіа під час війни, інформаційний простір сучасної культури, мережна публіцистика, релігійна журналістика, сторітелінг у сучасній журналістиці та ін. І, звичайно, низка тем, пов'язаних з тижневиком «Освіта».

Учасниками заходу були як видатні представники академічної спільноти, які зробили вже значний внесок у розвиток української освіти й науки, так і студенти, які тільки роблять свої перші кроки у власних наукових дослідженнях.

Завітала на зустріч і донька видатної журналістки **Наталія Монзолевська**, що надало події особливого змісту.

Модерував круглий стіл директор Інституту **Сергій Русаков**.

Тетяна УРИСЬ,
пресекретар

УДУ імені Михайла Драгоманова

Я бачив усе на власні очі

Це фото я зробив 27 березня 2022 року у Маріуполі, у дворі по вулиці Євпаторійській, на відстані всього лише 1200 метрів від заводу «Азовсталь». І ці люди не купалися в морі разом з іншими маріупольцями, як стверджує дехто... А як й інші маріупольці ховали загиблих родичів, знайомих, друзів...

Ховали тих, хто загинув у своїх будинках, у яких, як тепер дехто каже, під час обстрілів вже нікого не було. Загинув тому, що просто не було де ховатись. Це велике щастя, що на заводі «Азовсталь» були такі сховища, які хоча б трохи стримували той шалений шквал ракет і бомб, яким закидали його захисників рашистські літаки й артилерія. Я бачив усе це на власні очі, тому що все це летіло на наші голови. Не долітаючи до заводу, падало прямо в будинки навкруги заводу, розносячи їх вщент разом з мешканцями, які намагалися там сховатись.

На вулиці Євпаторійській, де було зроблене це фото, залишилось лише два-три незруйнованих будинки. А в завалах лежали тіла і частки тіл загиблих людей. Людей, яким не було де рятуватись. Людей, яких ніхто не рятував. Людей, яким ніхто не міг прийти на допомогу і витягти їх з-під завалів. Мені пощастило. Я вибрався з під такого завалу 15 березня 2022 року, після того як ту частину будинку, де я знаходився, рознесло вщент. А чоловік, якого ховають на цьому фото, не зміг вижити після того, як снаряд влучив в його будинок. Володимир, брат моєї дружини, прожив

вісім днів після поранення. Можливо б і вижив, якби була хоча б якась можливість йому допомогти. Нам вдалося врятувати тільки його поранену доньку з двома пораненими дітьми, які тоді теж ховались у тому ж будинку (Пам'ятаєте 8-річного хлопчика Єгора, який потім написав про все, що відбувалося, у своєму дитячому щоденнику?) Врятували без лікарів. Бо лікарів не було. Як не було і ліків. І це історія тільки однієї родини і тільки одного загиблого. Яких, як вже стверджують навіть у Генпрокуратурі, у Маріуполі може бути близько 100 000.

100 000 мирних мешканців!

Ось так маріупольці «відпочивали на морі»...

В мене одне питання – навіщо ви це робите? Навіщо ви паплюжите честь і гідність Маріуполя і маріупольців? Замість таких «хайпових» заяв ви краще почитали б десятки тисяч розповідей маріупольців, які пережили справжнє пекло, вижили і змогли вибратись звідти туди, де очікували зустріти допомогу і підтримку. Але ж вам таке не цікаво. Це зараз не в тренді. Маріуполь зараз вже взагалі не в тренді. Хіба що у такому вигляді, яким ви намагаєтесь показати його у цьому так званому «хайпі».

Я не буду вимагати від вас вибачень. Бог вам суддя.

Але треба хоча б трохи поважати пам'ять про тих сто тисяч загиблих маріупольців. Хоча б трохи...

Євген СОСНОВСЬКИЙ,
м. Маріуполь – м. Київ

Батьківський дім. Дитинство. Херсон. Батьки були вчасно евакуйовані ще з окупованої території. На стіні – давнє фото онуки, першокласниці Насті, часів 1990-х, яке не звично бачити на такому тлі. А поряд ще було моє, сестри і Ярославчика.

Обстріл житлових кварталів відбувся о 5-й ранку.

Усипані битим склом ліжка...

Твоє місце у пеклі, руській мір.

Тетяна ШЕВЧУК,
доктор філологічних наук, професор,
м. Ізмаїл, Одеська обл.

Як ти?

– Як ти?
– Жива, але...
росія ніяк не вмре.

– Як ти?
– Ховаю маму.
Як зірка, була яскрава.

– Як ти?
– Поки не вдома.
Страшна від недому втома...

– Як ти?
– Шукаю сина.
Зникла моя дитина.

– Як ти?
– Не маю хати.
Кат зруйнував проклятий.

– Як ти?
– В окопі мерзну.
Мщуся за друзів мертвих.

– Як ти?
– Не можу спати.
Сина треба чекати.

– Як ти?
– Додому рветься
Моє незагоєне серце.

– Як ти?
– В Європі. Знаєш...
Жалієш, коли втрачаєш.

– Як ти?
– З катами поряд.
Чую російський сморід...

– Як ти?
– В авто стріляли.
З родиною бігли полями.

– Як ти?
– Боюся, друже.
В Харкові страшно дуже.

– Як ти?
– Грошей бракує.
Батько хворий, нервує...

– Як ти?
– Сиджу в Херсоні.
Посивіли швидко скроні.

– Як ти?
– Допомогаю.
Вдень. А вночі волаю.

– Як ти?
– У сина в шпиталі.
Як без ноги він далі?

– Як ти?
– Чудом вціліла.
Поряд квартира згоріла.

– Як ти?
– Син у полоні.
Сльози такі солоні...

– Як ти?
– Коротке питання,
в ньому – біль і страждання.

– Як ти?
– Лелію віру
в День Переможного Миру!

Ірина ЛИННИК,
Фейсбук

Спільне засідання учених Польщі і України

29 вересня за підтримки та участі Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України відбулося спільне засідання Комітету педагогічних наук Польської академії наук і Вченої ради переміщеного Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Відкриваючи пленарне засідання, Голова Комітету наук педагогічних ПАН, іноземний член НАПН України, професор **Агнешка Цибаль-Міхальська** у вступному слові відзначила роль президента НАПН України **Василя Кременя** і Академії в цілому в активізації співпраці під час війни і проведенні спільних заходів, а також участь українських учених у Загальнопольському педагогічному з'їзді.

Серед учасників засідання Комітету були присутніми іноземні члени НАПН України,

професори **Стефан Квятковський**, **Ежи Нікіторович**, **Ева Огородська-Мазур**.

Одним з питань засідання Комітету були слухання на тему «Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: «переміщені університети». Виступили голова вченої ради Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», академік НАПН України **Віталій Курило** з доповіддю «Переміщений університет як нове явище в освіті України: історія, проблеми, дії» і ректор Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», професор **Олена Караман** з доповіддю «Наукова діяльність переміщеного університету та підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації».

Голова Комітету, іноземні члени НАПН України, учасники засідання, що взяли участь в обговоренні, висловили подяку президенту НАПН України за постійну увагу до переміщених закладів освіти, за потужну діяльність Академії в умовах воєнного стану.

Академік-секретар Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України **Світлана Сисоєва** подякувала польським колегам за постійну виключну увагу до спільної діяльності й за підтримку науковців України з перших днів російської агресії, а також за неоціненну підтримку України з боку польського суспільства.

На завершення засідання КНП ПАН та Вченої ради ЛНУ імені Тараса Шевченка було підписано Угоду про співпрацю між Комітетом й Університетом.

Інна ТИТАРЕНКО,
учений секретар
Відділення філософії освіти,
загальної та дошкільної педагогіки
НАПН України

Василь КРЕМЕНЬ,
президент Національної академії педагогічних наук України,
президент Товариства «Знання» України,
академік НАН України,
академік НАПН України

Триває другий рік війни, розв'язаної Росією проти України. Війни, що позначається на усіх сферах життя включно з освітою. Війни, реалії якої треба враховувати не лише у повсякденному житті українців, а й у стратегічних вимірах розвитку суспільства і держави, зокрема у формуванні суспільної свідомості та світоглядної позиції українців, передусім дітей і молоді. У цьому контексті зупинюся на деяких аспектах.

Взагалі ця війна – унікальне явище для початку третього тисячоліття. Унікальна вже своєю нелогічністю, намаганням Росії – держави, що визнавала непорушність кордонів у Європі, зокрема кордонів України, підступно і по-варварськи розв'язати війну з метою знищення чи підкорення однієї із найбільших європейських держав. На мій погляд, ця війна вже стала визначальною подією у світі у першій чверті XXI століття.

Попри нелогічність і абсурдність, з погляду України і багатьох зарубіжних країн, російсько-українська війна має свої **історичні корені та геополітичні причини.**

Якщо говорити про історичний контекст, то треба зазначити, що **російсько-українська війна – лише одна з агресивних дій з боку Росії стосовно України.** Подібних дій в історії були сотні, але навіть у цьому ряду вона займає особливе місце. Такої повномасштабної агресії Росії по відношенню до України не було ніколи.

Причин тут багато. Але в їх

Свідомість і війна. Завдання з формування світоглядної позиції українців

основі – **споконвічний російський шовінізм і гегемонізм**, невизнання права інших націй на самовизначення, а українців – взагалі на існування.

Чому зазнала невдачі українська національна революція понад сто років тому? Передусім через те, що відбувся несамотий супротив створенню Української незалежної держави, причому з боку всіх політичних сил тодішньої Росії: від більшовиків, які зрештою окупували територію України, до білогвардійців, які також не допускали, що Україна стане окремою державою. Мабуть, і тоді було розуміння: Росія, що має у своєму складі Україну – це імперія, Росія без України – це не імперія, а велика за територією країна.

Згадаймо 1991 рік. Біловезька угода, розпад Радянського Союзу, створення нових держав. Ці зміни відбулися в результаті **об'єктивних і суб'єктивних передумов**. Об'єктивні полягали в розвитку самої цивілізації, краху адміністративно-командної економіки і небажання республік жити під російським диктатом. Суб'єктивні передумови – це передусім особистості Єльцина і Горбачова. Єльцин, який від ненависті до Горбачова і прагнення стати першою особою, був згоден на все, хоча і він не очікував, що Україна може зовсім відділитися від Росії. І Горбачов, який відіграв велику позитивну роль в демократизації країни і неусвідомленому створенні умов для розпаду Союзу. Хоча наслідки цього процесу були для нього неочікуваними і небажаними.

Радянський Союз насправді був постцаристською Росією, заснованою на дещо інших ідеологічних основах. І тому розпад Радянського Союзу був сприйнятий населенням колишньої Російської радянської федеративної соціалістичної республіки (нині – РФ) як розпад Росії. У 90-ті роки на хвилі демократичних перетворень, демократичних настроїв, це не було усвідомленим, в усякому разі такою мірою, як пізніше. З приходом нового президента – Путіна, і змінами в суспільстві таке переосмислення сталося.

Подібні процеси відбувалися у Німеччині в 30-ті роки минулого століття – після втрат країни в результаті поразки у Першій світовій війні.

Нині лідери Росії і так звана російська еліта вже твердять, що Росія перемогла у Другій світовій війні, не згадуючи надзусилля українців та інших народів. Росія вважає своїми усі наукові досягнення періоду СРСР, спортивні перемоги тощо.

Бачення Співдружності незалежних держав (СНД), як це передбачалося з боку Росії, полягало в об'єднанні за визначеними принципами практично в усіх сферах – і фінансів, і оборони, і зовнішньої політики. Але саме життя під впливом об'єктивних обставин призвело до того, що Україна й інші колишні республіки Радянського Союзу все більше ставали повноцінними незалежними державами. **І загострення відносин Росії з Україною починалося завжди, коли Україна робила крок у бік набуття істинної незалежності й суб'єктності як держава.**

2004–2005 роки: сподівання Росії на про російського президента, що не виправдалися, призвели до загострення з боку Росії відносин з Україною.

2014 рік: пряма агресія Росії, спричинена бажанням не допустити будь-яких інтеграційних кроків України по відношенню до Європейського Союзу. Захоплення Криму, війна на Донбасі.

2022 рік: усупереч усім завірянням, що нападу не буде, без оголошення війни розпочалася широкомасштабна агресія РФ в Україні. Напад стався вранці, так само, як це було у 1941 році. Я б назвав цей напад відкладеною війною, яка визривала з моменту проголошення Незалежності України.

У цій війні, з її першого дня росіяни продемонстрували неймовірну жорстокість, геноцид українського населення, знищення знакових національних святинь, закладів освіти й культури, руйнування об'єктів інфраструктури – усі злочини проти людяності, аби поставити на коліна Україну і диктувати свою волю. Варварські дії РФ в Україні,

на превеликий жаль, активно підтримані більшістю населення Росії – вона схвалює авантюри, агресивні дії керівництва Росії в Україні.

Підтримка війни з боку населення РФ – це феномен для окремого аналізу. Складником російської національної ідеї **впродовж століть є «велика Росія»**, тобто Росія, що наводить страх. У РФ для багатьох є менш важливим заможне і щасливе життя людини, наявність і дотримання її прав, демократичних цінностей тощо, аніж велич Росії. Росіянина можна позбавити усього, лише не уявлення, що Росія – могутня. **Цей міф присутній в історичній пам'яті росіян і його намагаються весь час підтримувати.** Для цього грубо перекручують історію, виставляючи, наприклад, Київську Русь вже як Росію. Нещодавно здійснили випуск підручників з історії для 10-11 класів, де переглядаються події XX століття і нинішні.

Поставивши завідомо хибні цілі, керівництво РФ демонструє нерозуміння сутності нинішнього цивілізаційного поступу. Ігнорує міжнародне право і порядок, встановлений після Другої світової війни. Заперечує принципи демократії. Виявляє намагання повернути суспільний розвиток з XXI століття у ті далекі часи, коли міць держави визначалася зайнятою територією і кількістю населення. У той час як нині міць держави має інше підґрунтя – розвиток людини, освіти, науки, освіченість нації, здатність до інноваційного розвитку тощо.

Іншою причиною підтримки росіянами війни з Україною є **потужна, у душі Геббельса, неперервна інформаційно-пропагандистська антиукраїнська кампанія**, що впродовж вже тривалого часу ведеться на російському телебаченні й в усіх інших джерелах інформації. Майже за два останні десятиліття Росія підготувала росіян до сприйняття України як ворога і готовності убивати українців. До слова, цього не було у нас по відношенню до росіян: згадайте захоплення Криму й Донбасу. При цьому

Закінчення. Початок на с. 11

російська пропаганда не обмежується національними рамками й охоплює країни Європи і світу. Звідси – дезінформація частини громадян зарубіжних країн і намагання сформуванню громадську думку на підтримку російської агресії.

Війна Росії проти України має і свій геополітичний вимір, як з огляду причин розв'язання, так і з огляду власне її сутності. Серед причин війни, безумовно, й традиційне несприйняття російським соціумом європейських цінностей свободи, пошани до людини, гуманізму.

Переконаний, що світові нарешті треба почати назавжди позбуватися ілюзій, які дуже міцно засіли в головах політиків та багатьох їхніх виборців. Одна з них, на думку Посла України в Японії Сергія Корсунського, **сподівання, що диктаторські, теократичні чи автократичні режими можуть реформуватися просто тому, що так хочеться конгломератові демократії.** Важко пояснити наступне: так зване «перезавантаження» у відносинах США і Росії за президента Буша та прагнення Європи залізти в газову кабалу до Москви, відсутність адекватної реакції на війну в Грузії та варварські дії Росії в Сирії. Це ж стосується і слабкості реакції у 2014 році на анексію Криму й розв'язану війну на Донбасі. І цей перелік можна продовжити. Така позиція цивілізованого Заходу також формувала почуття безкарності і сприяла рішенню російського керівництва розпочати війну.

Скажемо самокритично, що далася взнаки й беззуба, а по суті, капітулянтська, позиція української влади при захопленні Криму і Донбасу в 2014 році. Це розпалило апетити РФ і створило враження про легкість запланованої нинішньої кампанії, що було підкріплено сигналами п'ятої колони з України.

Нині ми є свідками потужного опору і загальнонаціональної єдності українського народу, героїзму Збройних Сил України, що дає **впевненість у переможному для України завершенні війни.**

Супротив України був би неможливим, безумовно, без масштабної допомоги з боку США, країн Європи, Канади, Австралії та інших демократичних держав світу, за що

їм щира і вічна вдячність від українського народу.

Важливість і складність війни полягає в тому, що питання, які вирішуватимуться за її підсумками, виходять далеко за межі України. Зокрема це одна із причин широкої коаліції країн на нашу підтримку. Не альтруїзм, а розуміння загрози для Європи і світу – ось що спонукає наших союзників до допомоги Україні.

Причому ця загроза настільки всебічна і масштабна, що дозволяє стверджувати, що російсько-українська війна – це війна зла і добра.

Зло постає не тільки в образі багатьох тисяч загиблих людей, зокрема дітей, знищених матеріальних цінностей, а й у можливій трансформації суспільного розвитку багатьох країн в напрямі де-демократизації і тоталітаризації суспільств, деіндивідуалізації людини, заперечення об'єктивно обумовлених тенденцій світового розвитку, а зрештою – створення умов для самознищення людства шляхом термоядерної війни і глобальних екологічних катастроф.

У контексті цих загроз відповідною повинна бути реакція і світу, і власне України.

Що стосується світу, то на жаль, у значній частині країн поки що немає усвідомлення загроз війни, звідси – млявість, нерішучість в наданні допомоги Україні, передусім зброєю і боєприпасами. Ми місяцями просили танки, поставляти їх почали одиницями. У той час, як пам'ятаємо з історії – сотнями і тисячами йшла бойова техніка від союзників на Східний фронт у Другій світовій війні, коли загроза була усвідомленою адекватно. Тому подальше пояснення світу загроз російської війни залишається надзвичайно актуальним завданням. Президент Зеленський зробив і робить тут дуже багато. Власне він своєю позицією і зусиллями відіграв ключову роль у формуванні антипутінської коаліції держав. Але це повинні бути зусилля усього українського суспільства.

Щодо України. Російська агресія проти України стала **потужним прискорювачем формування національної самоідентичності українства,** гуртування суспільства, набуття нацією політичного характеру. Але є і проблеми. Зокрема, відсутня зосередженість частини суспільства на всебічному

забезпеченні військових потреб, на досягненні перемоги.

Виявляється це і в існуванні «батальйонів Монако» та воєнному туризмі частини громадян, і в хуторянській поведінці окремих регіональних і місцевих керівників, що кидають мільйони на непотрібні під час війни проекти, і на намаганні розхитати громадську думку і суспільну підтримку дій керівництва держави в умовах жорстокого протистояння агресору.

Російсько-українська війна є не лише жорстоким випробуванням для українського народу, а й лакмусовим папером для стану справ у різних сферах суспільного життя, зокрема в освіті. І сьогодні з повним правом можна засвідчити, що українська освіта з честю витримала цей іспит.

По-перше, за короткий історичний час існування Незалежної Української держави – 30 років, завдяки насамперед освіті підготовлено мільйони свідомих громадян із високими патріотичними почуттями, які з перших днів війни виступили на захист своєї Батьківщини.

По-друге, наші воїни успішно оволодівають різними зразками зарубіжної зброї і техніки, чим демонструють належний рівень власної освіченості, що є доказом рівня нашої освіти. Завдання оволодіння зарубіжною технікою і зброєю у таких масштабах ніколи в історії не стояло перед будь-якою армією.

І по-третє. Завдяки нашим учителям, усім освітянам – від дитячого садка до міністерства – всупереч війні система освіти функціонує і наші діти мають змогу навчатися.

Але тимчасова окупація російським агресором значної території України, багатомільйонний потік біженців, передусім жінок з дітьми, створили нову реальність в освітній діяльності. Україна не може впливати на функціонування освітніх установ на тимчасово окупованій території, було зруйновано тисячі закладів освіти, мільйони дітей втратили звичні умови навчання, якість освіти погіршилась, актуальною стала онлайн освіта тощо.

У Національній академії педагогічних наук України ведеться масштабна робота з допомоги освітнім закладам, учителям і психологам у їх діяльності в цей складний час. Але це тема наступних публікацій.

Спільний проєкт – запорука успіху

17 жовтня відбувся семінар-презентація проєкту «Долання кризи психічного здоров'я під час війни: доказова психологічна медіаосвіта для підтримки здоров'я сім'ї і громади в ході економічного відновлення» («**War mental health crisis coping: evidence-based media psychoeducation for family and community health promotion during economic recovery**»), що став стартовою площадкою подальшої діяльності. Проєкт є частиною довгострокової програми підтримки українських дослідницьких груп у Польській академії наук, що виконується у співпраці з Національною академією наук США за підтримки зовнішніх партнерів. Це єдиний соціогуманітарний проєкт з 18, що вибороли перемогу в конкурсі, участь в якому взяли 176 команд українських науковців. Розробники проєкту із психологічної підтримки – учені Національної академії педагогічних наук України.

Цю визначну для вітчизняної психології подію вітали заступник директора Інституту психології Польської академії наук, доктор **Гжегож Похватко** й заступник директора Інституту

соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, науковці якого складають команду виконавців проєкту, – **Світлана Чуніхіна**.

Відкрила семінар науковий керівник проєкту, доктор психологічних наук, член-кореспондент НАПН України, член Громадської ради при Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення **Любов Найдьонова**. Вона представила команду виконавців, до складу якої увійшли висококваліфіковані українські науковці – співробітники Інституту соціальної та політичної психології НАПН України: **Ірина Губеладзе** (доктор психологічних наук, в.о. заступника директора з наукової роботи, завідувач лабораторії психології мас та спільнот, президент Асоціації політичних психологів України), **Наталія Умеренкова** (кандидат психологічних наук, керівник ГО «Громадський рух «Жіноча сила України» і Служби психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців, що функціонує в межах ГО), **Любов Григоровська** (кандидат педагогічних наук, співавтор експериментальної

програми з наукової освіти молодших школярів та її реалізації на базі Київської малої академії наук учнівської молоді), **Надія Дятел** (експерт ММРІ-2 і сертифікований тренер Giunti Psychometrics, керівник курсу з кіберпсихології для підлітків у Київській МАН учнівської молоді). Разом вони представили загальний дизайн проєкту – мету, задачі, досліджувані групи, очікувані результати.

Основною метою проєкту є розроблення рекомендацій щодо медіапсихоосвітньої політики на основі доказових результатів психологічних досліджень воєнної медіатравми під час хронічного травматичного стресу. Напрацьовані методики запобігатимуть проблемам психічного здоров'я в групах ризику (сім'ї учасників бойових дій, біженці та бідність у різних спільнотах), що зменшить психічні захворювання окремих осіб, сприятиме збереженню ментального здоров'я суспільства.

Проєкт є надзвичайно насиченим в частині емпіричних досліджень, що передбачають проведення лабораторних і польових досліджень психологічних і психофізіологічних впливів

медіаобразів війни, отримання доказових аргументів для покращення саморегуляції і співрегуляції медіасистеми, розроблення рекомендацій для медіаіндустрії з метою зменшення медіатравматизації і перетворення медіавпливів на чинник підтримки психічного здоров'я.

Любов Найдьонова подякувала керівникові лабораторії психофізіології віртуальної реальності Інституту психології ПАН, доктору **Гжегожу Похватку** за надання умов для передбачених дослідженнями психофізіологічних вимірювань, за змістовну проблематизацію щодо напрямів цієї роботи, спрямовану на забезпечення високої якості результатів.

У семінарі також взяли участь учені, які висловили бажання долучитися до виконання проєкту на громадських засадах в якості волонтерів. Це й досвідчені науковці, і ті, хто починає свій шлях в науці – студенти та аспіранти вишів та дослідницьких установ України і Польщі.

Ірина ГУБЕЛАДЗЕ, в.о. заступника директора з наукової роботи ІСПП НАПН України, доктор психологічних наук

Оприлюднено актуальний довідник з психологічної допомоги

Учені Відділення психології та спеціальної педагогіки НАПН України підготували й видали інформаційний довідник «Наукова і волонтерська діяльність установ психологічного профілю НАПН України з проблем формування безпечного середовища у закладах освіти та надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги постраждалим в умовах війни (2019-2023 рр.)»

В інформаційному довіднику висвітлено наукову, науково-методичну та волонтерську діяльність установ

психологічного профілю НАПН України – Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи з проблем формування безпечного середовища у закладах освіти та надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги постраждалим за період 2019-2023 років.

Матеріали інформаційного довідника розраховано на вчених-психологів, освітян, управлінців, усіх, хто забезпечує функціонування і розвиток освіти, здійснює її психологічний науково-методичний супровід.

Інформаційний довідник розміщено в електронній бібліотеці НАПН за посиланням: <https://lib.itta.gov.ua/id/eprint/736657>

Попри все

Кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна Харківської Політехніки долає виклики війни і розвивається

Харківський Політех працює. Науково-педагогічні працівники виконують свої обов'язки, активно відновлюють пошкоджену інфраструктуру університету. Головною проблемою залишаються обмежені фінансові можливості, але, у привітанні з початком нового навчального року ректор університету **Євген Сокол** зазначив: «Ми все відбудуємо і зробимо ще краще!»

Кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна – одна з провідних кафедр НТУ «ХП», у цих складних умовах демонструє незламність і єдність.

З початку широкомасштабного вторгнення викладачі кафедри під керівництвом професора **Андрія Черкашина** проводять роботу з реабілітації наших військових, які у важких боях отримали психологічні травми. А в жовтні цього року в Центрі лідерства Харківського Політеху відбувся Круглий стіл «Психологічна підтримка ветеранів та військовослужбовців ЗСУ з боку суспільства». Його ініціювала та виступила модератором нинішня завідувач кафедри, професорка **Ніна Підбуцька**.

Захід об'єднав ветеранів та військовослужбовців ЗСУ, представників ГО «Всеукраїнська спілка ветеранів сил спеціальних операцій» та студентів – майбутніх психологів.

Під час зустрічі обговорювалися проблеми психологічного просвітництва населення та психологічної допомоги військовим і ветеранам ЗСУ. Студенти мали можливість задати гостям запитання з проблеми швидкого відновлення психологічного стану військових, кращої організації системної психологічної підтримки військовослужбовців тощо. Учасники заходу поділилися власним досвідом щодо служби в лавах ЗСУ та акцентували увагу присутніх на гострій необхідності роботи психологів із військовослужбовцями та ветеранами.

За результатами Круглого столу досягнуто низку домовленостей щодо подальшої співпраці викладачів кафедри та військовослужбовців ЗСУ.

За час бойових дій в Україні навчальна та наукова інтенсивність діяльності кафедри пропорційно збільшилась.

У цьому році кафедра випустила 79 бакалаврів, а в грудні

отримають дипломи ще 134 магістри. З року в рік голови державних атестаційних комісій відмічають високий рівень дипломних робіт випускників. Незважаючи на те, що Харків є прифронтовим містом, колектив кафедри здійснив достойний набір студентів – цьогоріч він склав 274 студенти на денну і заочну форму навчання за трьома спеціальностями: психологія, педагогіка вищої школи та соціальна робота. Пишаємося нашими студентами і викладачами, які допомагають Силам оборони, займаються волонтерством, отримують призові місця на Всеукраїнських олімпіадах, беруть участь у міжнародних програмах і проектах.

Ініціатором створення кафедри у 2000 році і донедавна незмінним її керівником був професор, член-кореспондент НАПН України **Олександр Романовський**. Саме за його ініціативи діяльності кафедри стала однією з провідних в університеті, званою в Україні і за кордоном. На кафедрі було створено Школу лідерства, яка неодноразово виграла міжнародні гранти. Серед них Міжнародний проект «ELITE» – «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» в межах програми Темпус і Міжнародний проект «Розвиток лідерського потенціалу університетів України». Співорганізаторами програми стали Британська Рада в Україні (British Council), Фондація лідерства у вищій освіті (Велика

Британія), Інститут вищої освіти НАПН України, за підтримки МОН України.

Головною метою проекту було розроблення теоретичних засад та рекомендацій щодо формування професійної підготовки лідерів-управлінців серед майбутніх фахівців, науково-педагогічних працівників і співробітників університету та виявлення серед студентів особистостей, яким притаманні лідерські якості, з метою подальшого цілеспрямованого розвитку їх управлінської компетентності, стратегічного мислення, інноваційної спрямованості і підготовки до ефективної керівної діяльності, а також розроблення концепції нової системи підготовки молодих викладачів до професійної діяльності.

У процесі роботи науково-педагогічні працівники з метою обговорення шляхів реалізації завдань, вивчення досвіду та стажування відвідували Університет Гринвічу (Лондон, Велика Британія); Університет Тампере (Фінляндія); Каунаський технічний університет (Литва), Оксфорд Брукс Університет (Велика Британія). Результатом спільних напрацювань стали методичні рекомендації, навчальні посібники, наукові статті, ефективна співпраця, а також отримання від British Council обладнання, що ефективно використовується і зараз як в навчальній діяльності, так й у формуванні soft skills.

На кафедрі триває велика науково-дослідна робота. Основні наукові напрями кафедри – розвиток лідерських і управлінських якостей у студентів закладів вищої освіти та працівників підприємств і організацій; педагогічне лідерство; дослідження проблем формування гуманітарно-технічної еліти; психолого-педагогічні проблеми організації управлінської підготовки у ЗВО; гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти. Результати цієї діяльності – не лише наукова і науково-методична продукція, а й щорічний захист трьох-чотирьох здобувачів кандидатських і докторських ступенів.

Апробація напрацювань щорічно здійснюється на трьох-чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях, що їх організовує кафедра. Однією з останніх, 27-29 квітня 2023 р., відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін», учасниками якої стали представники Естонії, Молдови, Німеччини, Румунії, США, Польщі, України, Фінляндії, Франції. Під час доповідей і дискусій обговорено теоретичний і практичний досвід зазначеної проблематики у різних країнах, нагальні проблеми розвитку в Україні.

У жовтні 2023 року відбулося ще дві конференції: ІХ Міжнародна науково-практична конференція здобувачів та молодих вчених «Психологічний інструментарій розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика». В конференції взяли участь 14 закладів вищої освіти України з Києва, Львова, Мелітополя, Одеси, Сум, Тернополя, Харкова, Херсону і п'яти країн Євросоюзу – Латвії, Фінляндії, Франції, Чеської Республіки, Швейцарії та Китаю і Південної Кореї; VII Міжнародна науково-практична конференція

«Лідери ХХІ століття. Погляд у майбутнє». Зібрала представників з Боснії, Китаю, Латвії, Молдови, Польщі, Румунії, США, України, Фінляндії.

Велике значення для розвитку мають науково-практичні журнали, що видаються на кафедрі – «Теорія і практика управління соціальними системами» й «Лідер. Еліта. Суспільство». В них мають змогу друкувати свої наукові дослідження науково-педагогічні працівники, аспіранти кафедри, інші науковці.

Багато уваги приділяється співпраці зі спорідненими кафедрами – вітчизняними та закордонними. Реалізація академічної мобільності відбувається на основі угод про співробітництво з іншими ЗВО і науковими установами – під час проведення спільних досліджень, здійснення публікацій, а також занять і консультацій, конференцій і семінарів. Так, в рамках співробітництва з кафедрою психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського у листопаді цього року проведено лекцію у формі вебінару на тему «Психологічні особливості педагогічного спілкування», де було надано практичні рекомендації щодо комунікування під час сучасного освітнього процесу.

У жовтні 2023 року відбулася онлайн зустріч студентів-магістрантів напряму «Педагогіка вищої школи» й викладачів кафедри з випускниками університетів Південної Кореї та Китайської Народної Республіки в рамках дисципліни «Світовий досвід організації вищої школи».

7 жовтня 2023 року у Молдові на базі Міжнародного інституту менеджменту «IMI-NOVA» відбувся онлайн Круглий стіл «Leadership in Education: an Inclusive Approach», у якому взяли участь провідні вчені з Молдови, Румунії, Італії та України. Аспіранти кафедри представили результати своїх досліджень.

Керівництво університету в особі ректора Євгена Сокола, проректорів, директора навчально-наукового інституту соціально гуманітарних технологій Андрія Кипенського всіляко допомагають усім ініціативам кафедри.

За два десятиліття на кафедрі виплекано плеяду молодих учених, і Олександр Романовський як справжній лідер запропонував передати керівництво кафедрою своїй учениці, доктору психологічних наук, професорці Ніні Підбуцькій, і колеги одногосно підтримали цю кандидатуру.

У цьому навчальному році вперше з початку військових дій,

кафедра організувала традиційний захід «Посвята в психологи» в оффлайн форматі. Захід об'єднав студентів перших і п'ятих курсів. У вітальному слові Ніна Підбуцька зазначила: «Посвята – урочиста подія, що дає кожному студенту усвідомлення важливості обраної професії. На психологів покладено особливу відповідальність – вони є «рятівниками душ». Цікавою стала презентація додатку «Віртуальний психолог» Elomia Health від однієї з його засновниць – доцентки кафедри Анастасії Книш.

Співробітники кафедри «Педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна», як і всі співробітники Харківського Політеху наполегливо працюють над виконанням своїх завдань які важливі не лише для університету, а й для всієї країни. Докладають усіх зусиль, аби випускники були конкурентними фахівцями світового рівня з активною життєвою позицією. Нині як ніколи важливо збільшити зусилля, єднатися та виборювати незалежність України.

Юрій ПАНФІЛОВ,
доцент кафедри
ШПУС

імені академіка І.А. Зязюна
НТУ «Харківський
політехнічний інститут»

СумДУ: 75 років успішності

Єдиний заклад вищої освіти України серед 500 кращих університетів світу, згідно з авторитетним рейтингом Times Higher Education World University Ranking (THE), єдиний український ЗВО, що має чинний сертифікат QS Stars – Сумський державний університет – цього року відзначає 75-річчя з часу заснування. «Незважаючи на швидкоплинні зміни в історії людства, 75 років – це неймовірно мало. Практично, це життя лише одного покоління. Однак, наш університет перетворив 75 років у 75 кроків успішності», – зазначив у передмові до ювілейного видання «Сумський державний університет: історія та сучасність» ректор Василь Карпуша.

Дійсно, за ці роки відбулося становлення СумДУ як освітньо-наукового центру, що входить до топової групи провідних університетів світу і є одним із лідерів вищої освіти України.

Історія становлення

А починалася історія СумДУ як вищого навчального закладу політехнічного типу з навчально-консультаційного пункту, створеного на базі Сумського машинобудівного заводу ім. М.В. Фрунзе. На той час підприємство гостро потребувало фахових спеціалістів з вищою освітою на інженерно-керівні посади, тож було вирішено створити у Сумах філію вишу, де б здійснювалась підготовка фахівців без відриву від виробництва. У вересні 1948 р. 30 студентів розпочали заочні заняття в НКП, що заклав підвалини для будівництва в подальшому потужного закладу. У 1960 р. на базі НКП створено Сумський загальнотехнічний факультет (ЗТФ) Українського заочного політехнічного інституту. У 1965 р. Сумський ЗТФ увійшов до складу Харківського політехнічного інституту, за рік був реорганізований у Сумську філію

ХПІ, з 1990 р. – це Сумський фізико-технологічний інститут, а з 1993 р. – Сумський державний університет класичного типу у підпорядкуванні Міністерства освіти України. Усі ці трансформації відбувалися завдяки активній розбудові, передусім матеріально-технічної бази, а згодом й інших складників – кадрових, освітніх, наукових.

Нині у складі СумДУ 62 об'єкти, з них 20 навчальних корпусів та 9 гуртожитків, близько 60 науково-дослідницьких лабораторій й центрів, у тому числі центри колективного користування

науковим та обчислювальним обладнанням, 3 науково-дослідні інститути, понад 300 мультимедійних лабораторій, інтерактивних комплексів, ресурсних та навчальних центрів, лабораторія віртуальної та доповненої реальності тощо. До того ж, університет має найбільшу серед ЗВО України спортивну інфраструктуру, зокрема Палац студентського спорту із легкоатлетичним манежем, 3 плавальні басейни, 23 спеціалізовані спортивні і тренажерні зали, водно-веслувальну базу.

«Історія університету – це історія його динамічного розвитку. За досить стислі терміни, певною мірою долаючи стереотипи, СумДУ увійшов до числа високорейтингових університетів країни, набув визнання у світовому науково-освітньому просторі, послідовно реалізує модель, що є інноваційно орієнтованою», – говорить голова вченої ради, почесний ректор СумДУ **Анатолій Васильєв**.

Три Навчально-наукові

інститути (медичний; бізнесу, економіки та менеджменту; права), Шосткинський інститут; три факультети (електроніки та інформаційних технологій; технічних систем та енергоефективних технологій; іноземної філології та соціальних комунікацій); чотири коледжі (два – в Конотопі та по одному – в Сумах і Шостці) – такий унікальний набір професійної підготовки пропонує СумДУ.

Практикоорієнтованість як чинник розвитку

Упродовж років в університеті підготовлено майже 120 тис. фахівців різних спеціальностей.

«Своїми досягненнями університет має завдячувати злагодженій роботі всього колективу, а також, що не менш важливо, – мудрому керівництву і системному управлінському менеджменту, який завжди надзвичайно чутливо реагував на запити суспільства в питанні організації освітньо-наукової діяльності. Університет завжди, із самого створення, був орієнтований на забезпечення актуальних практичних потреб суспільства щодо підготовки фахівців. Почерк високої технологічності й задоволення кадрових потреб, відповідно до потреб розвитку – одна з передумов успішності університету», – переконаний голова Наглядової ради СумДУ, президент Національної академії педагогічних наук України **Василь Кремень**.

Серед 2% кращих університетів світу

Важливим показником успішності закладу вищої освіти є його позиції у світових рейтингах.

Університет визначено кращим серед українських ЗВО у загальному рейтингу Times Higher Education World University Rankings, предметних рейтингах Times Higher Education за галузями «Бізнес і економіка», «Інженерія» та «Фізичні науки»,

а також вперше у цьому році – «Соціальні науки», у рейтингу Impact Rankings, що оцінює успішність у досягненні Цілей сталого розвитку ООН. Традиційно високими є результати університету в рейтингах Webometrics (Ranking Web of Universities), QS World University Rankings, UI GreenMetric, SciMago Institutions Rankings та інших. На сьогодні СумДУ – єдиний ЗВО України, що має чинний сертифікат QS Stars незалежного оцінювання британської рейтингової агенції Quacquarelli Symonds. Також рейтинг закладів QS World University визначив СумДУ як єдиний серед ЗВО України на позиції 101-150 серед «молодих» вишів світу, що «стрімко зростають».

Згідно з рейтингом Times Higher Education World University Ranking, СумДУ входить до 500 кращих університетів світу, тобто з урахуванням загальної кількості закладів вищої освіти – до 2% кращих університетів світу, що свідчить про високий рівень якості освіти.

Простір для розвитку науки

Якщо говорити про освітній складник, то тут варто відзначити високий показник кількості акредитованих освітньо-наукових програм зі статусом «зразкова».

Високий рівень наукової діяльності СумДУ підтверджується підсумками державної атестації закладів вищої освіти України у частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності. Університет за чотирма напрямками увійшов до найвищої кваліфікаційної групи А: «Гуманітарні науки та мистецтво», «Суспільні науки», «Математичні науки та природничі науки»,

«Технічні науки» та до групи В – за напрямом «Біологія та охорона здоров'я». Такі показники є найбільш успішними серед усіх ЗВО України. Також СумДУ є одним із лідерів серед вишів за ефективністю участі в конкурсах науково-дослідних робіт.

Науковці університету реалізують потужні міжнародні й вітчизняні проекти в різних напрямках, у співпраці з зарубіжними колегами, з провідних світових закладів вищої освіти та компаній – з Великобританії, Італії, Німеччини, США, Канади, Швеції, Саудівської Аравії, Литви, Латвії, Естонії, Польщі, Італії, Великобританії, Швеції, Чехії, Іспанії тощо. У командах виконавців науково-дослідних робіт активно працюють студенти й аспіранти.

Як результат, університет

посідає провідні позиції серед ЗВО України за обсягами фінансування наукових розробок і досліджень за багатьма галузями знань (станом на вересень 2023 року, це понад 90 млн грн, що перевищує загальну суму за підсумками усього 2022 року).

Розширення горизонтів міжнародної співпраці

Нині СумДУ співпрацює з понад 300 партнерами з 55 країн світу, виконує спільні проекти у межах міжнародних грантових програм Європейського Союзу (Erasmus+, Horizon 2020, Horizon Europe) тощо. За кількістю проектів напряму «Жан Моне» СумДУ у 2023 р. посідає лідерські позиції серед ЗВО України: 13 проектів (у 2022 р. – 11 проектів, у 2021 р. – 10 проектів). Загалом щороку реалізовує близько 300 міжнародних грантів. За останні 5 років обсяг фінансування за міжнародними грантовими проектами збільшився у 20 разів і у 2022 році склав близько 58,5 млн грн (у 2021 р. – 20,74 млн грн).

«Це теж є свідченням визнання СумДУ у світовому науково-освітньому просторі і ще одним корисним внеском у розвиток моделі нашого вишу як інноваційно-орієнтованого університету, що передбачає гармонізацію навчальної, дослідницької та активної міжнародної діяльності», – переконаний Василь Карпуша.

Разом – переможемо!

Для закладу вищої освіти на прикордонні, де на початок 2022 року навчалось 2150 іноземних студентів із 55 країн світу, війна стала серйозним випробовуванням. А вже з початку повномасштабного вторгнення Сумщина опинилася в оточенні ворога. «Ми подбали про безпечність проживання іноземних студентів, доступність місць укриття. Вони були забезпечені продуктами харчування, надавалась медична і психологічна допомога. Разом із тим, питання організації евакуації для іноземних студентів обговорювалось на державному рівні, із залученням дипломатичних кіл, посольств та консульств інших країн, гуманітарних місій. Найбільшої гостроти воно набуло після бомбового удару в Сумах, коли пропала електроенергія та вода, були перебої зі зв'язком. Завдяки координації зусиль державних інституцій було організовано гуманітарний коридор для виїзду. Людський ресурс був обмежений, але нам вдалося виконати цю місію і провести безпечну операцію з евакуації іноземних студентів», – загадує ректор СумДУ.

Уже 1 квітня 2022 року в СумДУ після вимушених канікул відновився освітній процес. Навчання проводилося у дистанційному (синхронному та/або асинхронному) форматі з урахуванням технічних можливостей усіх учасників, із використанням доступних каналів спілкування: відеоконференцій, особистого кабінету, електронної пошти, форумів, соціальних мереж.

«Університет не збавляв темпу роботи ні на день, ні на мить, – говорить ректор. – Колектив працював згуртовано. І ми – вистояли. І далі продовжуємо наполегливо працювати, забезпечувати успішність усіх напрямів нашої діяльності: освітньої, наукової, громадської,

Закінчення на с. 18

Закінчення. Початок на с. 17 позанавчальної, міжнародної».

Нині, з метою дотримання безпечних умов для учасників освітнього процесу, навчання відбувається у змішаному форматі.

«Ми бачимо зацікавленість абітурієнтів навчатися в СумДУ, зокрема, й іноземних, попри всі виклики, пов'язані з війною. Підтвердженням цьому є активна участь старшокласників в різних профорієнтаційних заходах, які ми проводимо, – зазначив Василь Карпуша. – А університет своєю чергою готовий забезпечити здобувачам освіти високу якість знань».

Кількість охочих навчатися у СумДУ є стабільною. Щороку понад 3 тис. абітурієнтів обирають для навчання Сумський державний університет. Загалом же у СумДУ здобувають освіту близько 12 тис. осіб. І якщо у 1966 році вступ відбувався за двома спеціальностями на денне відділення («Технологія машинобудування» і «Машини й апарати хімічних виробництв») та за п'ятьма – на заочне – («Енергетика», «Машинобудування і приладобудування», «Електронна техніка», «Радіотехніка», «Працівники зв'язку»), то сьогодні СумДУ пропонує навчання за 57 спеціальностями з 24 галузей знань.

Які ж аргументи для абітурієнтів є головними? Найбільш вагомою і переконливою є думка

випускників закладу з огляду їх професійної самореалізації з дипломом СумДУ. У проєкті «Згадай себе в аудиторії», організованому прес-центром університету спільно з кафедрою журналістики та філології до 75-річчя заснування закладу, колишні студенти у своїх спогадах говорять про те, що вплинуло на їх вибір, відзначають переваги навчання у СумДУ.

«СумДУ дійсно має кращі прогресивні факультети, які випускають гідних фахівців. Тут кожен може отримати базу знань, що в майбутньому робить студентів та випускників конкурентоспроможними на рівні інших провідних світових закладів освіти. Університет дав мені колосальний досвід спілкування з різними контингентами, навчив адекватно сприймати життєві уроки – як позитивні так і негативні», – вважає відомий на Сумщині лікар-радіолог **Артем Скульбеда** (рік вступу – 1995).

«Університет – це люди: неймовірні викладачі, студенти, друзі. Відчуття родини дуже важливе для мене. Також СумДУ – це бренд. Для мене вдягти худі СумДУ – вдягти мерч Гарварду. Завжди радію успіхам університету, коли бачу його в рейтингах, і знаю напевно, що наш університет дає той рівень знань, яким можна пишатися», – це враження про СумДУ **Євгеній Герман**, яка наразі працює у великій ізраїльській компанії, що спеціалізується на розробці комп'ютерних ігор у різних

сферах (рік вступу – 2009).

«Знаєте, це чудові роки життя. Місце, де дуже багато чого навчився, і найперше – я по-справжньому навчився вчитися. Дуже багато вражень було саме від процесу навчання, багато спілкування. Це чудовий час, і я згадую його, як величезний поштовх до розвитку як людини, як студента і як лікаря», – говорить **Ігор Змисля**, директор КНП «Сумська обласна дитяча клінічна лікарня» (рік вступу – 1996).

«Диплом СумДУ визнається у моїй країні, як і в багатьох інших арабських країнах. Особисто я вважаю так – якщо людина приїхала сюди саме навчатися, то їй дадуть дуже гарні знання, адже тут професійні викладачі. Зараз я працюю журналістом на найбільшому телеканалі арабського світу. І журналістом свого часу я став саме завдяки «політехові», – **Гасмалла Хузейфа Аділь Ельжак**.

«Командна, спільна робота студентського і трудового колективів, цінності, які формувалися упродовж 75 років розвитку, імпортування кращого світового досвіду освітньо-наукової діяльності, системний розвиток, успіх перешкоди всім викликам, – чинник успішності СумДУ», – переконаний ректор Василь Карпуша. – Дякую всім і кожному за пройдений пліч-о-пліч кроки в минулому й об'єднані зусилля для досягнення нових амбітних цілей у майбутньому. Нинішній ювілейний рік нашої альма-матер увійде в історію як другий рік повномасштабної страшної війни. Кожен день забирає найцінніше – життя українських Героїв. Це зобов'язує нас щоденно робити все, щоб Сумський державний університет після Перемоги став ще більш активним осередком відбудови успішної та щасливої України».

Галина ЛЕВИЦЬКА,
начальник пресцентру СумДУ

Агнешка ЦИБАЛЬ-МІХАЛЬСЬКА,
Голова Комітету педагогічних наук Польської академії наук, декан факультету освітніх наук університету ім. Адама Міцкевича (Познань, Республіка Польща), доктор в галузі суспільних наук, професор звичайний, іноземний член НАПН України

Актуальна співпраця з українськими вченими

Ми співпрацюємо з Національною академією педагогічних наук України. На спільному засіданні у червні 2022 року підписано постанову щодо спільних дій та започатковано прекрасну традицію спільних засідань Комітету педагогічних наук ПАН та Президії НАПН України. Такі засідання є унікальною можливістю зробити огляд минулого досвіду міжнародної співпраці та окреслити актуальні напрями співпраці й проблеми в освіті, необхідність розв'язання яких зумовлено війною в Україні. Ми також дуже вдячні за участь науковців НАПН України в XI Національному педагогічному з'їзді, який відбувся у Познані у вересні минулого року, коли ми мали змогу – в рамках пленарного засідання – обговорити тему освіти під час війни.

23 червня цього року ми провели чергове спільне засідання Комітету педагогічних наук ПАН та Президії НАПН України, під час якого обговорено проблему «Діти війни – напрями підтримки та допомоги». Засідання Комітету педагогічних наук ПАН та Президії НАПН України завжди

Науковий діалог

Перш ніж я перейду до обговорення проблематики, наголошу, що Комітет педагогічних наук ПАН, повністю усвідомлюючи трагедію, яку переживає український народ, висловлює свою повну солідарність з усім українським народом і свою підтримку Україні як суверенній державі.

закінчуються формуванням спільної позиції. Запрошую Вас відвідати сайт Комітету у вкладці «КПН ПАН солідарний з Україною», де на постійній основі розміщено всю інформацію та напрацьовані документи.

Наступну зустріч було поєднано з візитом представників вченої ради Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, що відбулася 29 вересня і була присвячена актуальній для України проблемі «Вища освіта в Україні під час війни: переміщений університет» та обміну досвідом з проблем «Підготовка наукових кадрів у Польщі – процедура кар'єрного підвищення та розвиток наукових працівників (законодавство, нормативні акти, продуктивні практики)». Ми підтримуємо академічну спільноту України та вживаємо заходів для відбудови української науки у майбутньому. Ми не маємо жодних сумнівів, що відновлення науки та досліджень в Україні має вирішальне значення для забезпечення довгострокового процвітання та суверенітету країни.

Літня школа як інновація

Спогади про Літню школу молодих педагогинь та педагогів ім. Марії Дудзікової, викликають у мене сентиментальні почуття, оскільки я й сама брала в ній участь одразу після закінчення навчання в університеті. Свого часу Літня школа дала мені усвідомлення того, що вихід на шлях інтелектуальної емансипації – це нескінченний пошук наукового способу бачення світу та можливостей для саморозвитку. Це сприяло моему усвідомленню та інтерпретації власної біографії як своєї рідної нескінченної дороги, розумінню того, що на людину завжди чекає шана, особливо в тих випадках, коли вона поважає свій розвиток і зустрічає на своєму шляху мудрих авторитетних наставників,

у яких вчиться мистецтву відповідальної «навігації» у науковому та академічному житті. Безперечно, Літня школа надає поштовх розвитку спільноті вчених і молодих науковців – прихильників Науки, та сприяє усвідомленню важливості відданості їй. Саме в атмосфері Літньої школи, у цьому авторитетному просторі, народжується творча сила і спроможність діяти, мотивація до відповідальної рефлексії та актуалізації нашого внутрішнього потенціалу.

Літня школа належить до сфери важливої діяльності Комітету педагогічних наук Польської академії наук, який я маю честь очолювати. У структурі Польської академії наук Літня школа стала унікальною інституцією, установою зі славетними традиціями. Висловлюю щире подяку науковому керівництву Літньої школи: професорам **Геліодору Мушинському, Марії Дудзіковій, Марії Черепаняк-Вальчакта, Еві Бохно**, а також головам Комітету педагогічних наук Польської академії наук, котрі обіймали цю посаду впродовж минулих каденцій – професори **Тадеуш Левовицький, Стефан Квятковський, Богуслав Сліверський** – підтримували і наразі підтримують діяльність Літньої школи, роблячи її інституцією, відповідальною за якість та розвиток наукових кадрів, а також дотримання найвищих стандартів наукової діяльності. Літня школа є форумом для обміну думками, простором для безцінних наукових дискусій різних поколінь у дружній атмосфері та прикладом самоврядності. Літня школа Молодих педагогинь та педагогів ім. Марії Дудзікової є університетом у найглибшому розумінні цього слова.

Сезон навчання – 2023

Цьогорічна Літня школа молодих педагогинь та педагогів була

присвячена пізнавально насиченій, актуальній та важливій для наукового дискурсу проблемі: «*Покоління антропоцену: що педагогіка та освіта можуть/повинні/мусять зробити, щоб не залишити світ таким, яким він є?*».

В академічному науковому просторі чітко простежується запит на знання про джерела та місце педагогіки у системі суспільних наук, сучасні тенденції розвитку педагогіки, перспективи педагогічних досліджень, а також на вміння використовувати та інтегрувати теоретичні знання з педагогіки для аналізу складних проблем сучасності, до яких, безперечно, належить і покоління антропоцену. Не менш важливими є відповідальні роздуми про вплив/участь людства на стан, динаміку та майбутнє планети. Але, лише роздумів вже недостатньо – потрібні активні дії заради майбутнього. Підкреслюю, що це надзвичайно важливі проблеми – проблеми умов життя на Землі, місце людини у загальній структурі життя, еволюційному дереві життя та проблеми уникнення когнітивних помилок у тому, як ми намагаємося описувати і розуміти світ.

Важливість антропоцентризму та європоцентризму не можна недооцінювати, але й не залишати тільки у дискусії про людину як творця, носія та отримувача культури, оскільки, як підкреслює Роб Данн, – *усвідомлення того, що наша картина світу є розмитотою, частковою та викривленою, не повинно зупинити нас від використання того, що ми знаємо, задля спроби зрозуміння світу*. Такі питання відкривають численні коридори для когнітивних пошуків, зокрема про обов'язки педагогіки та освіти.

У контексті роздумів про педагогіку як наукову галузь правомірним і бажаним є не тільки пошук відповіді на запитання, як є – тобто наявні знання, які пояснюють перебіг освітніх і соціально-виховних процесів. Але й пошук відповіді на запитання, як може бути, більше того, на запитання, як повинно бути, і, можливо, навіть на запитання, як є добре.

У рефлексії над трансформаціями реальності світу, в якому ми живемо, на особливу увагу заслуговує

таке: вимір часу (мінливість темпу змін у світі) та вимір простору (різноманітність масштабу змін, яких зазнає світ), а також вимір ефективності, тобто концептуальної роботи, побудови теоретичного знання з чітким практичним, дійовим його забарвленням – знання, яке може застосовуватися у практичній освітній діяльності для досягнення конкретних освітніх цілей. Саме в галузі педагогіки як науки про навчання й виховання зазначені виміри не можна ігнорувати, оскільки вони свідчать про розвиток і життєздатність цієї дисципліни – про її самобутність, важливість, відповідальність і вагомість, а також про її участь у діяльності, спрямованій на те, щоб не залишити світ таким, яким він є. Для людей, які дивляться в майбутнє, йдеться про вихід за межі горизонту знань, закладених у чинних постулатах.

Завершу так: є альтернатива і є можливість змінювати в наш час якість людського життя (в сучасному вигляді і стані світу), і саме ми, освітяни, маємо привілей втілювати її у життя. Як наслідок, побудова кращого світу буде також належати тим, хто буде представляти освітні науки.

Переконана, що цьогорічна Літня школа дозволила презентувати власні ідеї, сумніви та пропозиції, підтверджуючи їх розгорнутою аргументацією в контексті обраних теоретичних перспектив, які актуалізують досліджуване явище, що є частиною широкій та багатоаспектній дискусії про функціонування людини у створеному нею світі та розуміння цього світу. А також презентувати творчий доробок у вирішенні окресленої проблеми, щоб не залишити світ таким, яким він є.

Висловлюю своє академічне задоволення тим, що тема Літньої школи молодих педагогів, запропонована науковим керівництвом школи, викликала великий інтерес, і участь у діяльності школи взяли науковці, докторанти, аспіранти й молоді прихильники науки з України (що я особливо ціную), які бачать необхідність брати участь у дискусіях щодо ключових проблем генерації антропоцену в контексті педагогіки та освіти.

Пьотр КОСТИЛО,
професор, доктор габлітований,
голова Польського педагогічного
товариства

Польське педагогічне товариство було створено в 1981 році на хвилі демократичних змін у країні, розпочатих роком раніше із заснуванням профспілки і, водночас, загальнонаціонального громадського руху «Солідарність». Засновниками ППТ були видатні польські вчені: **Вінсенти Оконь** (Wincenty Okoń), **Міколай Козакєвіч** (Mikołaj Kozakiewicz), **Збігнев Квецінський** (Zbigniew Kwieciński). У діяльності Польське педагогічне товариство посилається на багату традицію педагогічного руху, який розвинувся у Польщі ще у XIX ст. Варто зазначити, що поява подальших суспільних ініціатив, спрямованих на створення педагогічних товариств, була пов'язана з політичною ситуацією в країні. Так було, між іншим, із заснуванням і діяльністю Педагогічного товариства в Познані та Педагогічного товариства у Львові. Обидва товариства мали на меті, крім пропаганди досягнень педагогічної науки, також зміцнення національної спільноти в період поділу Польщі. Польське педагогічне товариство також має соціальну чутливість, спрямовану на зміцнення патріотичних і громадянських цінностей, відповідних ліберально-демократичному суспільству.

Відповідно до положень

Польське педагогічне товариство як приклад суспільного наукового руху

У цьому тексті я обговорюю дві теми. По-перше, тема початку діяльності Польського педагогічного товариства (ППТ) та окремих проєктів, які реалізовує товариство з метою розвитку педагогічної науки. По-друге, більш загальні роздуми про те, що таке суспільні наукові товариства і яку роль вони відіграють у суспільстві.

Статуту, Польське педагогічне товариство має «надихати, організовувати й проводити наукові дослідження, спрямовані на розвиток педагогічної науки та вдосконалення системи освіти в Польщі». У першому пункті довгого списку статутних цілей Польського педагогічного товариства, цитованого тут, ключовою фразою є «наукове дослідження». Саме це дослідження об'єднує нас і спонукає діяти разом. Як члени наукового товариства, ми зацікавлені в тому, щоб це дослідження відповідало високим стандартам методології та етики у широкому розумінні. Ми приділяємо однакову увагу як меті, до якої прагнемо, так і шляху, яким ідемо. Додатковою перевагою такого співтовариства, як наше, є прихильність і безкорисливість наших дій, це товарицькість, у якій ступені, титули та посади мають другорядне значення, а також любов до науки та почуття суспільного обов'язку популяризувати результати наукових педагогічних досліджень виходять на перший план у якомога більшій кількості середовищ, особливо тих, які з різних причин мають обмежений доступ до цих результатів.

Польське педагогічне товариство виконує свої статутні завдання в різних сферах. Тут варто згадати три циклічні ініціативи: Загальнопольські педагогічні з'їзди, конкурси на видатну докторську дисертацію і конкурс на видатну монографію.

Важливою формою діяльності Польського педагогічного товариства є Загальнопольські педагогічні з'їзди. Протягом майже тридцяти років ці зустрічі стали постійною інституцією та

чіткими орієнтирами у сучасній польській педагогіці. Вони важливі як для членів Товариства, так і для всієї освітянської спільноти. З'їзди завжди є унікальними зустрічами освітян і служать розвитку знань про освіту та зміцненню педагогічної практики. Вони є форумом для обміну ідеями, співпраці між діячами науки та освіти, створюють можливості для знайомства та зустрічі з відомими теоретиками та практиками освіти. Зустрічі зазвичай організовуються раз на три роки офіційними інституціями Польщі. Педагогічне товариство діє у тісній співпраці з різними академічними університетами. Це дає можливість презентувати наукові досягнення педагогічної спільноти, яка є співорганізатором з'їзду, підтримувати інтеграцію цієї спільноти, когнітивно зміцнювати усіх учасників, дає потужні імпульси для подальшого розвитку окремих осіб і соціуму в цілому.

Загалом проведено такі з'їзди:

I Загальнопольський педагогічний з'їзд, 10-12 лютого 1993 р., Рембертув (біля Варшави). Тема: «Еволюція ідентичності педагогіки». Організатори: Польське педагогічне товариство, Педагогічний факультет Варшавського університету, Академія національної оборони.

II Загальнопольський педагогічний з'їзд, 31 серпня – 2 вересня 1995 р., Торунь. Тема: «Демократія та освіта, навчання та виховання». Організатори: Польське педагогічне товариство, Інститут педагогіки Гуманітарного факультету Університету Миколи Коперника в Торуні.

III Загальнопольський педагогічний з'їзд, 21-23

вересня 1998 р., Познань. Тема: «Педагогіка і освіта перед обличчям надій і загроз сучасності». Організатори: Польське педагогічне товариство, Педагогічний факультет Університету імені Адама Міцкевича в Познані.

IV Загальнопольський педагогічний з'їзд, 20-22 вересня 2001 р., Ольштин. Тема: «Педагогіка та освіта: до нових спільнот та відмінностей у Європі, що об'єднується». Організатори: Польське педагогічне товариство, Інститут освітніх наук, Факультет соціальних наук і мистецтв Вармінсько-Мазурського університету в Ольштині.

V Загальнопольський педагогічний з'їзд, 23-25 вересня 2004 р., Вроцлав. Тема: «Вживання та розвиток – невід'ємні обов'язки освіти». Організатори: Польське педагогічне товариство, Факультет педагогічних наук Нижньосілезької школи вищої освіти Товариства універсальних знань у Вроцлаві (нині: Нижньосілезький університет DSW).

VI Загальнопольський педагогічний з'їзд, 17-19 вересня 2007 р., Люблін. Тема: «Освіта – мораль – громадська сфера». Організатори: Польське педагогічне товариство, Люблінський католицький університет імені Яна Павла II, Факультет педагогіки та психології Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні.

VII Загальнопольський педагогічний з'їзд, 20-21 вересня 2010 р., Торунь. Тема: «Прагнення до нового життя... Теорія і освітня практика». Організатори: Польське педагогічне товариство, Факультет

педагогічних наук Університету Миколи Коперника в Торуні.

VIII Загальнопольський педагогічний з'їзд, 19-21 вересня 2013 р., Гданськ. Тема: «Відмінності – освіта – інклюзія». Організатори: Польське педагогічне товариство, Інститут педагогіки Факультету соціальних наук Гданського університету.

IX Загальнопольський педагогічний з'їзд, 21-23 вересня 2016 р., Білосток. Тема: «Назустріч повноцінному життю. Ідеї – концепції – практики». Організатори: Польське педагогічне товариство, Факультет педагогіки та психології Білостоцького університету, Комітет педагогічних наук Польської академії наук.

X Загальнопольський педагогічний з'їзд, 18-20 вересня 2019 р., Варшава. Тема: «Педагогіка та освіта в умовах кризи довіри, спільноти та автономії». Організатори: Польське педагогічне товариство, Педагогічний факультет Варшавського університету, Академія спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської у Варшаві.

XI Загальнопольський педагогічний з'їзд, 20-22 вересня 2022 р., Познань. Тема: «Злам. Побудуємо кращий світ всередині нас і між нами». Організатори: Польське педагогічне товариство, Педагогічний факультет Університету ім. Адама Міцкевича в Познані.

Тепер перейдемо до двох конкурсів, які щорічно організовує Польське педагогічне товариство. У цих конкурсах ми нагороджуємо та відзначаємо наукові роботи, які, на нашу думку, відповідають високим стандартам достовірності і тому можуть вважатися зразковими. Наукові праці наших колег стають для нас орієнтиром, добрими дорогоказами, на які ми можемо посилалися і на які також можемо орієнтувати свою наукову діяльність.

Польське педагогічне товариство організовує щорічний

конкурс на видатну докторську дисертацію в галузі педагогіки та/або суміжних наук. У конкурсі можуть брати участь докторські дисертації, захищені у попередньому році. На конкурс можуть бути подані лише дисертації, які були відзначені університетським органом чи науковою радою Польської академії наук, чи науковими радами підрозділів, які присуджують докторські ступені. Дисертації мають стосуватися важливих проблем у галузі педагогіки та/або освіти, у тому числі міждисциплінарного характеру, що розв'язуються з використанням інноваційних методів і вносять нові елементи педагогічної теорії та/або інноваційні рішення в освітню практику. Попередні переможці конкурсу:

2014 р., д-р Лукаш Станкевич. «Бачення університету в польській публічній дискусії 2007-2009 рр.», керівник – проф., д-р хаб. Томаш Шкудлярек, захист в Інституті педагогіки Факультету соціальних наук Гданського університету;

2015 р., д-р Кароліна Скарбек. «Доля математично обдарованих дітей варшавських шкіл на початку їхнього навчання», керівник – проф., д-р філос. Едита Крушчук-Кольчинська, захист на Факультеті педагогічних наук Академії спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської у Варшаві;

2016 р., д-р Анета Марія Коханович. «Контексти сенсу життя та значення догляду за дитиною з апалічним синдромом», керівник – проф., д-р філос. Роберта Квасниця, захист на Факультеті педагогічних наук Нижньосілезького науково-технічного університету у Вроцлаві;

2017 р., д-р Катажина Гжесяк. «Досвід успіху докторантів у науці», керівник – проф., д-р філос. Уршула Островська, захист на Факультеті педагогіки та психології Університету Казімежа Великого в Бидгощі;

2018 р., д-р Каміл Ретровяк.

«Світ у темряві. Соціальна та культурна основа стосунків, практики та почуттів незрячих людей», керівник – проф., д-р хаб. Євгеніуш Клосек, допоміжний керівник – д-р філос. Таржиціуш Булінський, захист в Інституті етнології та культурної антропології Лодзького університету;

2019 р., д-р Малгожата Червец. «Формування етосу довіри в школі. Соціально-педагогічне дослідження», керівник – проф., д-р філос. Збігнев Квецінський, захист на Факультеті педагогічних наук Нижньосілезького науково-технічного університету у Вроцлаві;

2020 р., д-р Зузанна Сурі. «Ідентичність і професійні детермінанти ставлення вчителів до оцінювання власної роботи», керівник – д-р хаб. Анна Сайдак-Бурська, захист на Філософському факультеті Ягеллонського університету;

2021 р., д-р Йоанна Дзеконська. «Спілкування в Інтернеті – нове обличчя дитячої культури», керівник – проф., д-р філос. Марценна Новіцка, допоміжний керівник д-р хаб. Аліна Каліновська-Іжиковська, захист на Факультеті суспільних наук Вармінсько-Мазурського університету в Ольштині,

2022 р., д-р Лідія Белініс. «Осмилення цифрового простору в процесі навчання молоді (на прикладі освітніх та дискусійних груп у соціальних мережах)», керівник – проф. д-р філос. Генрик Мізерек, допоміжний керівник д-р Моніка Риндзьонек, захист на Факультеті суспільних наук Вармінсько-Мазурського університету в Ольштині;

2023 р., д-р Дорота Дуда. «Соціальні класи в початковій шкільній освіті. (Не)свідомість класу та її наслідки для приватних педагогічних теорій учителів», керівник – проф., д-р філос. Йоланта Звірнік, захист на Факультеті педагогічних наук Нижньосілезького науково-технічного університету у Вроцлаві.

Тут варто додати, що переможці конкурсу на видатну докторську дисертацію також отримують грошову премію у розмірі 250 €. Цю премію заснувала проф., д-р філос. Марія Черепаняк-Вальчак (Marię Czerepaniak-Walczak), багаторічний член Правління та Президії ППТ, а також віце-президент Товариства.

Другим конкурсом, який щорічно організовує Польське педагогічне товариство, є Конкурс на видатну наукову монографію в галузі педагогічних наук або суміжних наук. Метою цього конкурсу є відзначення наукової монографії особливо високої наукової цінності. Попередні переможці цього конкурсу:

2017 р., проф., д-р філос. Агнешка Громковська-Мелосік. «Елітна середня освіта. Між культурним відтворенням і конкурентною мобільністю»; проф., д-р філос. Анна Одроваз-Коатес. «Міраж саудівського соціокультурного простору жінок. Примарні горизонти соціалізації, освіти та емансипації»;

2018 р., проф., д-р філос. Дорота Золадж-Стржельчик. «Я даю вам всебічне благородне виховання. Студії з історії шляхетського виховання за старопольської доби»;

2019 р., проф., д-р філос. Рената Томашевська-Ліпєць. «Професійна робота – особисте життя. Дисонанс чи синергія?»;

2020 р., проф., д-р філос. Івона Хшановська. «Вчителі про можливості та бар'єри інклюзивної освіти»;

2021 р., проф., д-р філос. Мирослава Новак-Джимянєвич. «Школа як простір визнання»; д-р філос. Марек Міхалак. «Орден посмішки – спільний світ дітей і дорослих»;

2022 р., проф., д-р філос. Рафал Влодарчик. «Утопія та освіта. Дослідження з філософії, теорії освіти та педагогіки притулку».

(Продовження у наступному числі газети)

Українському роду нема переводу

Наратив з власного канадського досвіду

У кінці серпня 2023-го повертався з Канади з тритижневої відпуски. Літак швидко набрав висоту, прямуючи з Галіфаксу до Франкфурта, Варшави – а там і до Києва недалеко. В люмінаторі виднілися неосяжні простори північноамериканського континенту. Мимовіль згадалися враження 33-річної давнини – від країни, а особливо – від української діаспори Канади, що є другою за територією і чисельністю української громади у світі.

...Тоді, у травні 1990-го, коли питання проголошення незалежності України було справою найближчого часу, українська делегація з трьох осіб за підтримки фонду «Відродження» мала змогу відвідати Канаду з метою розвитку українсько-канадських зв'язків в освіті, глибшого пізнання українства за кордоном. До складу делегації входили автор цього нариса, заступник міністра народної освіти України **Володимир Луговий**, керівник відділу міжнародних зв'язків міністерства **Євген Поліщук** і ректор Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки **Богдан Заброварний**. Перельоти до Монреаля, Едмонтона, Калгарі, Саскатуна, Реджайни, Вінніпега, зустрічі з українською громадою, українцями-освітянами і українцями у владі дали змогу відчути велич країни і разом з тим велич понад столітнього вирішального внеску в її становлення українських мігрантів, що зазвичай шукали тут реалізацію свого природного прагнення до вільного життя, непідневільної праці.

Вразив і надзвичайний обопільний інтерес канадських українців до посланців з материнської української землі. Особливо помітним було шире

бажання показати, як багатьма поколіннями зберігалася і оберталася національна сутність українців – громадян Канади, національна культура, а також вболівання за сучасну і майбутню долю України. Відчувалося, що тридцятирічна ізоляція українства за кордоном під час хо-

лодної війни (1960-1990 рр.) не лише не притупила, а, навпаки, загострила прагнення до єднання українців повсюдно у світі.

З кожним кроком знайомства зростала гордість за українців, за те, що ні час, ні простір, ні моря, ні гори, ні економічні, ні політичні негаразди не змогли і в принципі не зможуть роз'єднати нас.

Гордість зростала від шани, з якою канадійці-українці ставилися до членів делегації, що за великим рахунком представляла іншу соціальну систему, і від того, як вироблялися адекватні форми інтеграції і диференціації української спільноти в мультикультурному середовищі Канади.

Передовсім заслуговував на увагу канадський феномен шкільництва. Ураховуючи, що в Канаді проживає близько 1,4 млн етнічних українців, насамперед зосереджених у провінціях Альберта, Саскачеван, Манітоба (понад 10 % серед населення), у

країні набули розвитку двомовні українсько-англійські шкільні програми, а також громадські недільні українські школи. Вони стали осередками й символами збереження й розвитку української культури, освіти.

Зростала гордість і від того, що і на владних олімпіадах саме тоді

представниками діаспори в його будинку, а подарованим ним англо-українським словником користуюся й досі.

Плідною виявилася подальша наша співпраця вже в Україні. З утворенням у 1995-му Національної академії державного управління при Президентові України і призначенням мене її ректором, Б. Кравченко до 2004-го обіймав посаду проректора з міжнародних зв'язків. На цій посаді ним проведено велику роботу з утвердження іміджу академії в Європі і світі, реалізації спільних магістерських програм із Лондонським столичним університетом, організації закордонного стажування здобувачів і викладачів, зокрема в Канаді, отримання європейської акредитації, імплементації зарубіжного досвіду з підготовки фахівців з державного (публічного) управління.

Або зустріч у Вінніпегу, а потім у Києві, з міністром-українцем **Леном Деркачем**, який дещо засмучувався через своє недовговолодіння українською (адже представляв далеко не перше покоління українських мігрантів). Саме в українській громаді півмільйонного Вінніпегу, у якому понад 15 % населення становлять українці, мені повідомили, що у місті 11 дорослих з прізвищем Луговий. Як дізналися? Неочікувано просто, за телефонним довідником.

Або вже пізніше – блискучо коротке, але надзвичайно надихальне спілкування з легендарним українцем **Орестом Субтельним**, професором Йоркського університету (Торонто), автором

На фото:

Висвітлення місцевою пресою візиту української делегації до українсько-англійської двомовної школи, м. Едмонтон, 1990 р.

був призначений генерал-губернатором та головнокомандувачем Канади українець **Роман Гнатишин**, родинні коріння якого вели до міста Вашківці Чернівецької області, що на річці Черемош, колишнього члена Канадського парламенту, міністра енергетики і юстиції федерального уряду. Тепер на його честь названо вулицю та встановлено пам'ятник у місті Саскатун.

З деякими канадськими українцями співпраця продовжилася і після відрядження. Характерною тут є особистість доктора суспільних наук **Богдана Кравченка**, керівника Канадського інституту українських студій Університету Альберти, що у першій сотні провідних університетів світу. Він повністю взяв на себе супровід делегації, турботу про реалізацію програми перебування в Едмонтоні і Калгарі. Навіть моє 40-річчя 17 травня відзначили з

загальновідомої книги «Україна: Історія», яка стала підручником у перші роки незалежності України. Ця знакова подія відбулася у літаку, що вилетів з міжнародного аеропорту Бориспіль. Моє місце виявилось поруч з могом паном, який, як з'ясувалося, хоч і народився так само 17 травня, але на дев'ять років раніше за мене. Невимушено зав'язалася бесіда між двома представниками академічного середовища. Зрештою обмінялися візитівками, на візитівці співрозмовника прочитав: «Орест Субтельний». Зрозуміло, не забарився заявити, що його книга масово використовується для вивчення історії України. На це Орест дотепно відповів: «А не вже ви, громадяни України, не можете написати про себе самі?». Це, між іншим, означало докір і заклик щодо побудови самодостатньої України, які незмінно пам'ятаю впродовж усієї подальшої діяльності. Адже без національної самодостатності національний суверенітет стає проблематичним. З часом книги і підручники з історії України було написано зусиллями фахівців Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, провідних університетів так само, як і з усіх інших предметів.

До визначних подій із розвитку українсько-канадської співпраці треба віднести й обрання

у 2005-му іноземним членом НАПН України **Уолтера Романа Петришина**, видатного канадського українця, що у 2021-му удостоєний Ордена Канади, другої за значенням державної відзнаки за надзвичайний внесок у розвиток нації. Плідна співпраця академії з ним триває.

Сюжети українсько-канадської взаємодії невичерпні. Зокрема, у 1996-2005-х відбулися важливі відрядження до провідних університетів Оттави,

Торонто, Квебеку, першої канадської столиці – Кінгстона й Галіфакса.

Усі ці роки й гадки не мав, що 2023-го буду знайомитися з проукраїнською діяльністю в Канаді членів власної родини – сім'ї **Олексія Лугового**. Рішення про імміграцію – дуже непросте і вимушене. Як сталося? Олексій у 1995 р. з відзнакою закінчив юрфак шевченкового університету в Києві, вступив до аспірантури. Однак інтерес

до підприємницької діяльності, якою в умовах становлення ринкової економіки зайнявся ще у студентські роки, пересилив. Розвивав юридичний консалтинговий бізнес. Але робити це чесно, на засадах справедливої конкуренції, не дали полічники Януковича. Недоброчесний пресинг бізнесу – півбіди, але загрозу сім'ї ігнорувати було неможливо. Тож, на початку 2012-го з сім'єю, включаючи двох малолітніх дітей, виїхав до Кіпру. Там реалізувати бізнесові задуми через обмеження кіпрською владою права на роботу іноземних

громадян, не вдалося. У 2018 р. сім'я переїхала до Канади, де об'їждувалася згідно з ключовим принципом цієї країни – живи і працюй чесно і все буде успішно.

У Галіфаксі (провінція Нова Шотландія), що на сході, куди перебралася родина, включилися в діяльність провінційного відділення Конгресу українців Канади, яке є єдиним представником Конгресу в атлантичній Канаді. Дружина, **Олена Лугова**, є секретарем керівного органу цієї організації (її президентом є Богдан Луговий, однофамілець), стала засновницею і керівником нині дуже популярної суботньої української школи. З початком повномасштабного військового вторгнення в нашу країну українці провінції й члени родини розгорнули волонтерську діяльність з надання допомоги щодо посилення спротиву ворогу, створення умов для перемоги, проведення комунікаційних заходів з місцевою владою

Закінчення на с. 24

На фото:

Зустріч української делегації з учнями і вчителя двомовної українсько-англійської програми в м. Едмонтон, 1990 р.

Зустріч з освітянським міністром провінції Манітоба українцем Леном Деркачем, 1990 р.

Іноземний член НАПН України У.Р. Петришин (другий ліворуч) з канадською делегацією освітян на засіданні Президії НАПН України з розгляду питання «Зміцнення українсько-канадського партнерства задля розвитку освіти», 2013 р.

Закінчення. Початок на с. 17

з економічної і політичної підтримки України. Докладну інформацію про діяльність відділення Нової Шотландії Конгресу українців Канади, можна отримати українською і англійською мовами за посиланням <https://ucspnovascotia.ca/>.

Зараз у школі 50 дітей різного віку. У школі вивчають три предмети: українську мову, українську літературу і народознавство, що включає українську історію, географію, творчість.

Їдучі з кількома пересадками у відпустку в Галіфакс, мав окреме багажне місце в руках – рулончик з українським алфавітом для школи.

Характерно, що в канадському суспільстві, як і повчав видатний український педагог К.Д. Ушинський, 200-річчя від дня народження якого відзначено у цьому році, підтримується культ трудового виховання. Зі шкільних і студентських років учні і студенти мають у вільний час працювати (і волонтерами, і за оплату), накопичуючи трудові години, що важливо, наприклад, для продовження навчання в університеті. Зокрема, 15-річна онука Юля за час 10-річної глобальної мандрівки до двох мов, що знала в Україні, додала володіння англійською, грецькою і французькою. Отже усі шкільні канікули працювала в сувенірному магазині одного з туристичних місць, нерідко по дев'ять годин на день. Це не завадило її видатним успіхам у школі (її середній бал 95 і вище). Так само, як і онуку Матвію – стати студентом інженерної спеціальності Делхауського університету (Галіфакс) – закладу світового класу, який я відвідував у 2004 р., не гадаючи, що один з моїх

онуків матиме честь здобувати тут освіту.

Історично Канада – одна з найнадійніших партнерських країн України, першою серед західних держав визнала нашу незалежність, всіляко підтримує у важкі часи. Зокрема, з нагоди 32-річчя Незалежності України в Канаді пройшли акції солідарності.

Піднесено відзначено головне українське свято у сонячний день 24 серпня в Галіфаксі, у яко-

му брав участь. Захід мав величезний національно-патріотичний виховний потенціал, засвідчив світове єднання українців, симпатії цивілізованого людства до національного героїзму. Урочистості проходили зранку на площі Гранд Парад біля мерії міста. У них, крім численних учасників від провінційного відділення Конгресу українців Канади,

взяли участь і виступили з промовами представники усіх рівнів влади (федерального, провінційного, місцевого), офіційної опозиції, громадськості. Характерними атрибутами масового зібрання стали синьо-жовті прапори і прапорці, краватки, вишиванки, інша українська символіка. Відкрив захід промовою мер Галіфакса **Майк Севедж**. За цим був піднятий Прапор України, виконаний Гімн України, вшановано хвилиною мовчання пам'ять загиблих у російсько-українській війні захисників України. Скандування слоганів українською і англійською мовами – Слава

Україні! Героям Слава! Glory of Ukraine! Heroes Glory! У виступах учасників – наголос на безумовній нинішній і подальшій підтримці України в її боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність. По завершенні заходу зібрання скандувало Thank you, Canada!

На заході також було оголошено про проведення найближчим часом у Галіфаксі першого Українського фестивалю східного узбережжя з презентацією національної кулінарії, музики, танців, сувенірних виробів.

...Завершувався серпень 2023-го, літак набирив висоту, повертаючи мене з Канади до рідних і далеких Європи й України, і подумалося: як справедливо сказано «Українському роду нема переводу!».

Володимир ЛУГОВИЙ,
перший віце-президент
НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор, академік
НАПН України

На фото:

Засновниця і керівниця суботньої української школи в Галіфаксі Олена Лугова (у центрі) з волонтерками.

Фотоколаж із Суботньої української школи.

Підняття прапору України в Галіфаксі. Із сином Олексієм.

Пам'яті академіка Миколи Ярмаченка

7-8 вересня у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка відбулася VIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти», присвячена пам'яті академіка-засновника і першого президента Національної академії педагогічних наук України **Миколи Ярмаченка**.

Організатори заходу – Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Інститут педагогіки НАПН України, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Університет імені Яна Кохановського у Кельцах (Республіка Польща), Тираспольський державний університет (Кишинів, Республіка Молдова).

З вітальним словом перед учасниками заходу виступив президент НАПН України **Василь Кремень**, який висловив слова глибокої пошани вченому і організатору науки, академіку Миколі Ярмаченку. Василь Кремень окреслив завдання наукової діяльності і освітньої галузі держави в складних умовах повномасштабної російської агресії, наголосив на потребі проектування і реалізації заходів із подолання освітніх втрат – і матеріальних, і у підготовці здобувачів освіти; на невідкладності поширення вивчення англійської мови як мови міжнародного спілкування. Високо оцінив діяльність освітян Чернігівського регіону у здійсненні безперервного освітнього процесу, не зважаючи на обставини широкомасштабного вторгнення.

У вітальному слові ректор Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка **Олег Шеремет** висловив слова поваги і подяки академіку Миколі Ярмаченку, зокрема за співпрацю і підготовку для закладу кадрів вищої кваліфікації. Нині, зазначив ректор, триває співпраця з Інститутом педагогіки НАПН України з підвищення кваліфікації викладачів, проведення спільних науково-практичних заходів всеукраїнського і міжнародного рівнів, у роботі методичних об'єднань учителів Чернігівщини.

З центральною доповіддю «Ідеї академіка

Миколи Ярмаченка у розвитку Інституту педагогіки і в долях молодих науковців» виступив віце-президент НАПН України, директор Інституту педагогіки НАПН України **Олег Топузов**. Академік здійснив аналіз діяльності М. Ярмаченка на чолі Інституту педагогіки (1973-1993), окреслив прогностичні напрями досліджень Інституту, що набули розвитку у зазначений час: створення для системи освіти незалежної України перших українських підручників, навчальних посібників, навчальних планів і програм для загальноосвітньої школи; розроблення методології виховання; дидактики спеціальної освіти дітей з особливими потребами, середньої професійної освіти, трудового навчання і виховання тощо. На завершення Олег Топузов згадав власні враження від спілкування з академіком М.Д. Ярмаченком – дуже прихильне ставлення до молоді, яка прагнула займатися науковими дослідженнями, простоту у спілкуванні вміло поєднувану з доброзичливою вимогливістю.

Академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України **Нелля Ничкало** у доповіді «Формування людського капіталу як соціально-педагогічна проблема», основуючись на власних спогадах про співпрацю з М. Ярмаченком, наголосила на його постійному піклуванні про наукове зростання співробітників, про актуалізацію тематики досліджень, їх випереджальний характер. На думку Неллі Ничкало, саме

завдяки його зусиллям Інститут педагогіки став осередком освітніх досліджень в Україні.

У доповіді радника директора Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, академіка НАПН України **Вячеслава Засенка** «Педагог, вчений, людина (До 95-річчя від дня народження М.Д. Ярмаченка)» зазначено про внесок ученого у дослідження питань сурдопедагогіки, історії спеціальної освіти дітей з особливими потребами (по слуху), методології науки, трудового виховання.

Радником ректора Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, академіком НАПН України **Миколою Носко** і професором університету **Ольгою Мехед** у спільній доповіді «Впровадження інноваційних освітніх технологій для учнів з особливими освітніми потребами» було представлено результати проведення численних опитувань і моніторингу потреб здобувачів інклюзивної освіти і стейкхолдерів.

З доповіддю «Микола Ярмаченко (1928–2010) в інформаційних освітніх ресурсах: історико-джерелознавчий аспект» у заході взяла участь директор ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, член-кореспондент НАПН України **Лариса Березівська**. У доповіді завідувача відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України, член-кореспондента НАПН України **Наталії Дічек** «М.Д. Ярмаченко як історична персоналія у поступу української педагогічної думки» було репрезентовано діяльність ученого, відомості із мемуарних спогадів самого М.Д. Ярмаченка, а також із архівних матеріалів.

Виступили також ректор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя **Олександр Самойленко**, професор Молдавського державного університету (Молдова) **Валентин Константинов**, професор НУЧК імені Т.Г. Шевченка **Олександр Проніков**.

Микола ГОЛОВКО,
заступник директора
з наукової роботи
Інституту педагогіки НАПН України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

Володимир ІЛЬІН,
професор Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Знаменитий англійський філософ і вчений *Бертран Рассел* у своїй роботі «Мудрість Заходу» висловлює думку, що після соціально-економічної революції XVII ст. британці набули властиву їм «любов до компромісу». В соціальних питаннях це передбачає турботу не стільки про революції, скільки про удосконалення. Саме удосконалення можна покласти в основу раціонального підходу до організації суспільного та індивідуального життя.

З повним правом можна стверджувати, що європейська культура, про належність до якої ми так багато говоримо, невіддільна від тієї раціональної парадигми, в якій зберігаються цінності, традиції, настанови. Завдяки ним європеець виокремлюється в особистість – самодостатню, авторитетну, гідну, сильну своїм розумом і життєвим практицизмом. В довготривалому процесі становлення європейської свідомості апробувалися різні моделі мислення як способи усвідомлення і пізнання світу – раціональне, моральне, екзистенційне, релігійне, прагматичне, позитивістське тощо. Разом з ними формувалися перевірені досвідом ефективність розуму, інтелекту в різних сферах пізнання і діяльності – і це головне. За всієї різноманітності теоретичних рефлексій у західноєвропейській філософії, вони мають за базовий концепт *ідею раціонального*

Чи справдиться теза Сократа?

«Відповідальність – це та ціна, яку ми платимо за владу».

Вінстон Черчилль

«У відриві від істини совість – не більше, ніж глупота, вона гідна жалю, але аж ніяк не поваги».

Вінстон Черчилль

суспільства. Це означає високий рівень розуміння життя навколо і відповідний рівень «другої природи» – культури.

Без сумніву, одним з найважливіших складників раціонального суспільства є лібералізм. Домінантою ліберального світогляду є повага до людської особистості. Виходячи з цього, влада не може встановлювати закон у питаннях совісті. Такий підхід, заснований на положеннях протестантської теології, став основою економічної і філософської сфер інтелектуальної діяльності. В економіці він заявив про себе в принципі «laissez faire» («не заважати діяти» – фр.) і в раціоналізації цього принципу утилітаристами XIX ст. У філософії він помітний явним інтересом до теорії пізнання. Знаменита формула *Рене Декарта* «Я мислю, отже, я існую» типова для індивідуалізму, оскільки вона орієнтує кожного на його власне особисте існування як основу знання.

У сучасній українській політичній, діяльній, художній, побутовій, управлінській тощо культурі все ще залишається те, впроваджене десятиліттями, розуміння свідомості як відображеного буття. Тобто свідомості, як і розуму та інтелекту, надається другорядне, похідне від економіки і життєвих реалій значення. На противагу цьому, те, що ми називаємо *європейською свідомістю*, виконує не тільки і не стільки функцію відображення. Навпаки, європейський розум – первинний, активний, діяльний, продуктивний, такий, що мислить, розуміє.

З погляду раціоналістичної теорії розум має першочергове значення. І взагалі, керуватися пристрастями означає проявляти

культурну обмеженість. Впродовж XIX ст. раціоналізм розповсюдився і на самі знання; на політичній вершині романтизму він привів до філософської апологетики влади, до виправдання влади сильних. Це, звичайно, повна протилежність лібералізму. Такі теорії саморуйнівні, оскільки людина, яка досягає успіху, повинна зруйнувати сходи, які привели її до успіху, зі страху конкуренції з боку таких самих честолюбців.

Раціональне суспільство, зразком якого є розвинені передові країни світу і Європи – це організація суспільного життя у відповідності до вимог розуму. Саме це є визначальною рисою свідомої діяльності людини. Тобто суспільство треба розуміти як реальність, утворену розумними істотами і таку, що має на меті виконання досягнутих розумом завдань, що передбачає *цілераціональні дії* людей. Раціональність є визначальною інтенцією європейського суспільно-культурного життя, що спрямовує його розвиток, існування, параметри мислення.

Міра невідповідності суспільства критеріям раціональності (розумності) робить його не виправданим, не дійсним, позбавленим автентичного сенсу і права на існування, причому будь-якого суспільства. Зокрема й західного, якщо воно відійде від орієнтації на розум, від вимог раціонального аналізу навколишнього середовища і себе. У цьому й полягає сенс розбіжностей, що існують нині між європейською й нашою, українською, свідомістю. У вимірах європейської раціональності необхідною є *відповідність* соціально-культурних ідей вимогам активної *розумної діяльності*. Це – сутність європейської

цивілізації, серце її основи – християнства. Розум – це гераклітівський Логос. Він означає смисл, ідею, закон, слово, але *слово розумне*. Поняття Логосу стало визначальним для європейської мисленнєвої культури, увійшовши через філософську традицію в християнське віровчення. Достатньо згадати першу фразу Євангелія від Іоанна: «Спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог».

Раціональне суспільство – не просто певний образ соціальної дійсності, створений теоретичним розумом західної філософії. Насамперед воно – усвідомлена передумова розуміння суспільства західною думкою та загальний огляд усіх дискусій і дискурсів, які мають місце у новоєвропейських стратегіях філософсько-соціального мислення і концептах практичної діяльності. У параметрах раціонального суспільства відбувається *легітимізація розуму* в соціумі: розумність отримує значення критерію, у відповідності до якого має бути розбудований соціальний порядок. Власне, розум стає верховним суспільним, культурним, економічним, побутовим законодавцем. Що, зрештою, і відтіняє, відокремлює Схід від Заходу. Адже як свідчить історія, рівень розвитку китайської техніки, індійської математики і арабської астрономії століттями переважав західний. Але Західна Європа випередила Схід, оскільки дозволяла самостійне наукове дослідження, застосування наукового методу, раціоналізацію навчання і його розповсюдження. Важливим доповненням цього є кредитно-фінансові заклади і відповідальне державне управління. Але ключ до успіху – індивід розумний, активний, такий, що мислить.

Свідомість, що має досить абстрактне уявлення про цивілізаційні цінності, серед яких одна з визначальних – гідність, орієнтована передусім не на життя, а на виживання, на конформізм, – найбільш властива для пересічності. Причому такою може бути не тільки так звана «проста», «маленька» людина, але й посадова особа, яка має значний соціальний статус. На думку Г. Гегеля, нерозумна,

недалека людина має абстрактне уявлення і мислить абстрактно. А якщо ця людина волею долі має ухвалювати рішення, від яких залежить життя країни і народу? Гадаю, на це питання можуть дати достатньо прикладів як світова, так і вітчизняна історія. Тут можна сказати одне: кожен має право на глупоту, але не можна цим правом зловживати. А останнє – прерогатива тих, хто мислить абстрактно, у кого відсутня здатність конкретного мислення. А останнє, за висновком І. Канта, є тим, що ми називаємо глупотою, від якої ліків немає.

Рудименти такого «зворотнього розуму» гальмують свободу вибору, можливість прояву творчого підходу, який допоможе зрозуміти «хто є хто», де правда і де брехня. Пересічність у політиці, в державотворенні – це піарщик і каліф на час, який підмінює імітаціями реальну, раціональну діяльність, що не приносить користь й радість для людей.

Розум виступає і як головна рушійна сила всіх процесів соціального розвитку, і як основа права. Розум в раціонально організованому суспільстві, яким, без сумніву, виступає суспільство західної цивілізації, наділяється владними повноваженнями щодо соціально-культурної реальності. Важливо нагадати про невід'ємність культури від соціальності, оскільки кожна з цих сфер життя окремо відбутися не може.

Чи відповідає соціально-культурна реальність України таким вимогам на шляху «європейського вибору»? Безумовно, за тридцять років ми далеко відійшли від «совковості», від «московського брата», від примітивізму його міркувань про «єдиний народ». І найголовніше – не лише всьому світу, а й собі довели право на свободу, утвердили свою гідність бути непереможеними в жорстокій війні, ствердили свою віру в перемогу.

Проте це не означає, що наше суспільство стало повністю раціональним. Адже ми не можемо закривати очі на корупцію, мародерство, недоброчесність, брехню – і все це під час війни, коли в цілому вся нація згуртована, армія мужньо воює, а увесь народ віддає

все для перемоги. Ці деструкції можна пояснювати особливістю «ментальних настанов», важким історичним минулим, яке формувало не систему загальноцивілізаційних цінностей, а різного роду «вміння» – виживання, пристосування, здатність знайти підтримку, зайняти конформістську позицію, покортися тощо. Через це ототожнення свідомості сучасної української людини із здатністю до цілераціональної дії не видається можливим. Це не означає, що в Україні відсутній інтелектуальний ресурс, необхідна кількість енергійно налаштованих фахівців і громадян, які живуть не очікуванням пенсії, а бажанням здійснити себе разом із своєю країною, прийти не лише до перемоги, а й до побудови нової країни. Звичайно, усього вистачає, хоча у свідомості домінують залишається й зараз упевненість у непохитності корумпованих устоїв влади, освіти, кар'єри тощо. А звідси – недовіра й глузування з тих, хто вірить у себе. В свою потрібність Україні, особливо у час її боротьби.

Безперечно, це одне з найважливіших питань сьогодення. Бути патріотом означає бути професіоналом, фахівцем. Але це не лише володіння певними технологічними навичками у професійній сфері діяльності. Для цього достатньо репродуктивної діяльності, й творчість як така не потрібна. Патріот – це такий рівень майстерності, який дозволяє відкрити в собі силу, здатність до перетворювальної діяльності. Це саме та патріотична, а разом з нею і громадянська гідність, яка позбавляє підробок, фальшування, підміни понять, тобто висуває на перше місце *вміння, розуміння*, котре може оприяти себе в постійному творенні нових знань, значень, смислів. Такий патріотизм робить урядовця – потрібним для людей, викладача – цікавим для студентів, діяча культури – необхідним для тих, хто шукає нових смислів, політика – невід'ємним від моралі. Подібний патріотизм вимагає високого рівня свідомості з її визначальною рисою – *раціональністю*. Може, тоді підтвердиться теза Сократа «Хто розумний – той добрий»?

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

**110 років від дня народження
Олександра Мазуркевича (1913–
1995), педагога, літературознавця**

Олександр Романович Мазуркевич народився 9 вересня 1913 у с. Жабокрич (тепер с. Торків) Тульчинського району Вінницької області. Педагогічну освіту здобув у Тульчинському педагогічному технікумі, філологічну – у Вінницькому педагогічному інституті, який закінчив 1941. У 1930–31 О. Мазуркевич працював учителем початкової школи в с. Кобилівка (тепер с. Зарічне) Тульчинського району Вінницької області; у 1937–41 – учителем російської та української мови й літератури, директором середньої школи, завідувачем педагогічного кабінету в м. Тростянець Вінницької області.

Учасник Другої світової війни. Після повернення з фронту в 1945–50 рр. працював заступником директора (проктором), старшим викладачем Вінницького педінституту. У 1951–58 був головним редактором журналу «Радянська школа» (заснований 1922 як «Шлях

Вересень-жовтень 2023. Постаті

освіти», з 1991 – «Рідна школа»), працював старшим науковим співробітником відділу літератури Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, а з 1958 – завідувачем відділу літератури, завідувачем відділу методики російської, української літератури, історії, суспільствознавства, основ держави і права цього інституту. Одночасно викладав у Київському університеті теорію літератури, в Київському педагогічному інституті – методику літератури. У 1952 О. Мазуркевич захистив кандидатську дисертацію, а в 1964 – докторську на основі своєї книги «Нариси історії методики української літератури».

Перші друковані праці вченого побачили світ у 1928. Він працював у галузі критики, літературознавства, методики літератури, історії педагогіки. Його перу належить понад 300 наукових праць, серед яких 68 книг, у тому числі 6 підручників, 30 брошур, численні статті у збірниках, журналах і газетах, зокрема 16 опубліковано в зарубіжних виданнях. О. Мазуркевич досліджував проблеми літературної освіти, історію української літератури, творчість та педагогічні погляди Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, А. Тесленка, С. Васильченка та ін. Співатор підручників з української літератури для 9 (10) класу середньої школи (1953–71), підручника з теорії літератури для філологічних факультетів університетів (1975), посібника для вчителів «Українська література в 9 класі» (1985).

Як головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України О. Мазуркевич здійснював наукове керівництво дослідженням проблем літературної освіти та історії української літератури. У 1993 вийшли друком нариси вченого з історії

української словесності «За рідне слово в рідній школі», де висвітлювався процес боротьби за навчання українською мовою впродовж XIX – початку XX ст.

Олександр Романович був інтелігентною, доброзичливою людиною з почуттям гумору й цікавим співрозмовником, володів польською, болгарською, словацькою, сербською, німецькою мовами.

Помер О. Мазуркевич 8 жовтня 1995 р.

**100 років від дня народження
Михайла Сікорського (1923–2011),
історика, музеєзнавця, директора
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»**

«Що було б з людьми, що було б з історією людського духу, коли б серед нас не з'являлись такі рідкісні особистості, як Михайло Іванович Сікорський», – говорив Іван Драч.

Михайло Сікорський народився 13 жовтня 1923 в Чигирині. Закінчивши чигиринську восьмирічку, продовжив навчання у Запорізькому авіаційному технікумі (закінчив 1943 в Омську, куди заклад був евакуйований). Залишився в технікумі інструктором. Після війни вступив на історичний факультет Київського державного університету імені Т. Шевченка. В 1951 за розподілом був призначений директором Переяслав-Хмельницького державного історичного музею. В 1999 з його ініціативи й завдяки неабияким зусиллям заповідник

дістав статус Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Завдяки невтомній праці М. Сікорського заповідник об'єднав 24 тематичні музеї, 370 нерухомих пам'яток народної архітектури, понад 200 тисяч експонатів. За 60 років подвижницької праці Михайло Іванович підняв багатющий пласт історії та культури древньої Переяславської землі, перетворив Переяслав на видатний осередок культури, створив унікальний музейний комплекс. Зокрема, у 1972 з нагоди святкування 250-річчя з дня народження Григорія Сковороди на сесії міської ради, за поданням М. Сікорського, була прийнята ухвала про відкриття в будинку колишньої Переяславської семінарії музею Г. Сковороди, адже саме в Переяславському колегіумі видатний український мислитель розпочав свою педагогічну діяльність.

Автор численних публікацій з історії, археології, краєзнавства, 130 наукових праць, 12 книг і монографій, переважна більшість яких присвячена історії та культурі Переяславської землі: «На землі Переяславській», «Скарби нашої пам'яті», «Велика сучасність державного діяча», «Українська народна естетика», «Музеї землі Переяславської».

Рішенням вченої ради Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди (нині Університет Григорія Сковороди в Переяславі) у 1996 М. Сікорському присвоєно вчене звання доцента кафедри історії та культури України. 2005 Указом Президента України М. Сікорському присвоєно звання Героя України. Михайло Іванович – лауреат Шевченківської премії, нагороджений багатьма орденами та медалями; член правління Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Всеукраїнської спілки краєзнавців, Всеукраїнського фонду культури.

Михайло Сікорський помер 27 вересня 2011 у Переяславі. У цьому місті йому відкрито дві меморіальні дошки: у травні 2012, напередодні Міжнародного дня музеїв, на фасаді будинку, де він жив у 1965-2011 рр. (вул. Ковальська, 8а); у вересні 2012, напередодні річниці від дня смерті, біля Музею Заповіту Т. Шевченка, де він жив у 1951-65 рр. та працював у 1951-2011 рр. (вул. Шевченка, 8).

190 років від дня народження Пелагеї Литвинової-Бартош (1833-1904), педагогині, фольклористки, етнографіні, мистецтвознавиці

Пелагея Литвинова-Бартош народилась 15 жовтня 1833 на хуторі Теревень біля села Землянка (нині Глухівського району Сумської області). В деяких матеріалах місцем її народження називають м. Хмільник, де вона жила з батьками в 1833-39. Пелагея рано залишилася без матері, а 1848 – і без батька. Навчалася спочатку в приватному пансіоні Г. К. Серебрякової у м. Шостці, а потім у 1847-52 – у Московському Єлизаветинському інституті для шляхетних дівчат. 1853 одружилася з чернігівським поміщиком Петром Литвиновим, племінником історика й етнографа Олександра Марковича. В шлюбі стала матір'ю десяти дітей (7 синів і 3 дочок), сама їх і виховувала, перебуваючи під час їхнього навчання у Глухові, Новгород-Сіверську, Києві й Москві. Мешкаючи в Києві, познайомила з родинами Русових, Антоновичів, Лисенків, Старицьких і під їхнім впливом

зацікавилася долею і культурою народу.

1875 відкрила в Києві початкову школу, для учнів якої впорядкувала посібники «Азбука для народних шкіл» та «Оповідання для дітей». У педагогічній діяльності керувалася насамперед методикою К. Ушинського. Свою «Азбуку» намагалася зробити зрозумілою та цікавою для українських дітей, тому писала її зрозумілою для дитячого розуму мовою, доступно пояснювала деякі російські слова. «Азбука» містила алфавіт, прості речення, прописи цифри та ілюстрації. Педагогиня вважала, що просту лічбу та письмо доцільно вивчати, поєднуючи з читанням. «Оповідання» також були написані простою та зрозумілою для дітей мовою. Захоплені оповідання про враження хлопчика, який відвідав село, розповіді про свійських тварин і птахів, водночас містили численні відомості наукового характеру.

Була обрана дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка, членом-кореспондентом Паризького антропологічного товариства. Здійснювала численні краєзнавчі дослідження: збирала матеріали з народного ткацтва, рибальства, кулінарії, народних вірувань, традицій, побуту тощо. Всі ці матеріали, зібрані під час численних етнографічних, мистецтвознавчих та фольклористичних розвідок, дослідниця ретельно вивчала та систематизувала.

Співпрацювала з київськими виданнями «Заря» і «Труд». Опублікувала кілька альбомів народних візерунків та низку дописів, статей і споминів у часописі «Киевская старина». Переклала комедії Ж.-Б. Мольєра «Жорж Данден, або Обдурений чоловік» (під назвою «Грицько Дендрик, або Одарчин чоловік») та «Лікар мимоволі» («Знахар по неволі»). Найзначнішим етнографічним твором Литвинової стали «Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського

повіту в Чернігівщині» (Львів, 1900). В останні роки життя працювала над «Народним календарем», «Ткацтвом» та «Народною кухнею».

Померла 21 вересня 1904. Похована на цвинтарі с. Землянка. У 2019 жителі цього села до 185-ї річниці від дня народження Пелагеї Литвинової-Бартош створили історико-етнографічний музей.

140 років від дня народження Якова Степового (1883-1921), українського композитора, педагога

Яків Степанович Степовий (справжнє прізвище – Якименко) народився 20 жовтня 1883 у Харкові в родині професійного церковного півчого. У 1895 був прийнятий до Петербурзької придворної капели, де оволодів професією диригента, навчився грати на фортепіано і кларнеті. 1909 закінчив Петербурзьку консерваторію у класі Миколи Римського-Корсакова і Анатолія Лядова.

Його композиторська діяльність розпочалася з написання «Херувимської пісні» у 1899. У 1905-06 пише вокальний цикл «Барвінки» на тексти українських поетів, у 1907-08 – вокальний цикл «Пісні настрою» на вірші Олександра Олеся. На композитора величезне враження справила поезія Максима Рильського, і він став першим композитором, який поклав на музику вірші поета («Три вірші М. Рильського»).

У 1917 Я. Степовий став викладачем музично-теоретичних дисциплін у Київській консерваторії, склав підручник елементарної теорії музики. З 1919

завідував музичною частиною Українського державного музично-драматичного театру «Музична драма», режисером якого був Лесь Курбас; працював завідувачем секції національної музики у Всеукраїнському комітеті мистецтв Народного комісаріату освіти. З ініціативи Я. Степового у 1920 розпочалися виступи Державного струнного квартету. Створив симфонічний оркестр імені Миколи Лисенка, працював над проектом створення диригентського інституту.

Якова Степового вважають одним із засновників української композиторської школи 1920-х років, продовжувачем національних традицій у музиці, відроджених М. Лисенком. Провідними жанрами творчості Я. Степового є камерно-вокальна та фортепіанна музика. Композитор писав пісні та романси на вірші українських поетів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Кониського, М. Чернявського, М. Вороного та ін. Зокрема, саме Я. Степовий написав музику до творів Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати» та «Зоре моя вечірняя», оперу «Невольник», фортепіанний прелюд «Пам'яті Т. Шевченка».

Разом із Кирилом Стеценком та Миколою Леонтовичем Степовий значну увагу приділяв компонуванню й пропагуванню нових творів для дітей, беручи за основу народну пісню, вірші поетів-класиків. Відомі його обробки народних пісень та оригінальні твори для дитячого хору («Малим дітям», «П'ять шкільних хорів», 3 випуски збірки пісень для дошкільного віку «Проліски»). Ці збірки вмщують майже 150 творів. Вони збагатили досить обмежений на той час дитячий репертуар, відіграли значну роль у справі музичного виховання молодого покоління.

4 листопада 1921, після чергової концертної подорожі, Яків Степовий несподівано захворів на тиф і помер у Києві. Похований на Байковому цвинтарі.

Інститут цифровізації освіти НАПН України оголошує конкурс на заміщення посад

- **відділ хмаро орієнтованих систем інформатизації освіти:** завідувач відділу, провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник, науковий співробітник, молодший науковий співробітник;
- **відділ технологій відкритого навчального середовища:** завідувач відділу, головний науковий співробітник, провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник, молодший науковий співробітник;
- **відділ відкритих освітньо-наукових інформаційних систем:** завідувач відділу, провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник, науковий співробітник, молодший науковий співробітник;
- **сектор мережних технологій і баз даних:** завідувач сектору, провідний науковий співробітник, науковий співробітник;
- **відділ цифрової трансформації НАПН України:** завідувач відділу, головний науковий співробітник, провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник.

Термін подання документів – один місяць від дня опублікування оголошення.

У конкурсі можуть брати участь громадяни України, які вільно володіють державною мовою, здобули вищу освіту з відповідного наукового напрямку не нижче другого (магістерського) рівня, мають науковий ступінь доктора наук або доктора філософії з відповідного наукового напрямку, стаж роботи на посадах наукових та (або) науково-педагогічних працівників.

Особи, які бажають взяти участь у конкурсі, подають такі документи:

- заяву про участь у конкурсі на ім'я директора Інституту цифровізації освіти НАПН України; заява має містити інформацію про застосування або незастосування до претендента обмежень, установлених частиною третьою статті 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- особовий листок з обліку кадрів з фотографією розміром 3x4 см;
- автобіографію;
- копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання;
- копію військового квитка та копію паспорта громадянина України для виїзду за кордон (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- копію паспорта, засвідчену претендентом;
- копію трудової книжки;
- письмову згоду на обробку персональних даних;
- перелік наукових праць претендента, опублікованих впродовж останніх п'яти років у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях.

Копії документів, що подаються претендентом (крім копії паспорта), мають бути засвідчені за місцем роботи претендента або нотаріально.

Претенденти, які працюють в Інституті цифровізації освіти НАПН України, подають лише заяву про участь у конкурсі та список наукових праць.

Документи подавати за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, к. 204. Телефон для довідок: 468.33.29; 453.90.51.

Електронна пошта: iitlt@iitlt.gov.ua

Подробиці та повний текст оголошення на сайті Інституту <https://iitlt.gov.ua/index.php>

Інститут педагогіки НАПН України оголошує конкурс на заміщення вакантних посад у відділі

- **математичної та інформатичної освіти:** завідувач відділу, старший науковий співробітник;
- **біологічної, хімічної та фізичної освіти:** завідувач відділу;
- **суспільствознавчої освіти:** головний науковий співробітник;
- **STEM освіти:** провідний науковий співробітник;
- **математичної та інформатичної освіти:** старший науковий співробітник;
- **відділ порівняльної педагогіки:** науковий співробітник відділу.

Документи на конкурс:

- заява на ім'я директора інституту;
- особовий листок з обліку кадрів із фотокарткою, засвідчений відділом кадрів за місцем основної роботи;
- автобіографія;
- характеристика з основного місця роботи;
- копія документів про вищу освіту, наукові ступені й вчені звання;
- копія паспорта, засвідчена претендентом;
- копія трудової книжки;
- письмова згода на збір та обробку персональних даних;
- список наукових праць і винаходів, завірених в установленому порядку;
- копія зазначених документів (окрім копії паспорта) засвідчується за основним місцем роботи або нотаріально.

Термін подання документів для участі у конкурсі – місяць з дня опублікування оголошення про конкурс.

Документи подавати за адресою: 03053, м. Київ, вул. Січових стрільців, 52-Д, каб. 202, Інститут педагогіки НАПН України.

З додатковою інформацією звертатися до відділу кадрів інституту. Телефони для довідок: (044)481-37-78; електронна адреса: vidkadr@ukr.net

Оголошення НАПН України

Загальні збори НАПН України «*Вища освіта в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України: виклики і відповіді*» відбудуться 17 листопада 2023 р.

На 16 листопада 2023 р. заплановано методологічний семінар «*Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час*».

Буду відвертою: йшла на зустріч із Людмилою Смоляковою з якимось внутрішнім хвилюванням і водночас трепетом перед цією дивовижною жінкою-Берегинєю, начувана про неї та її подвижницьку працю – реконструювати, відтворювати, заново народжувати, берегти, демонструвати, популяризувати багатства історичних надбань і спадкоємності багатівкового розвитку цивілізації на українських землях, нашу історико-культурну спадщину через Трипільську культуру.

Це актуально нині, як ніколи, адже рф постійно заперечує національну українську культурну спадщину та історичну ідентичність, тим самим намагаючись виправдати свої злочини в Україні.

...Раніше ми ніколи не бачилися, та одразу впізнали одна одну ще здалеку. Обійнялися, як давні знайомі. Осінній день видався напрочуд теплим і сонячним, тож вирішили поспілкуватися на свіжому повітрі в одному із затишних двориків Києво-Печерської лаври. А місце зустрічі теж виявилось невинуватим: саме тут, на території Лаври, під час відновлення Успенського собору, під підлогою, було знайдено трипільське житло.

Кожна хвилина мого життя осяяна Трипіллям

- Ви захопилися вивченням Трипільської культури не з юних літ, а вже у зрілому віці, і це стало сенсом вашого життя. Що Вас так надихнуло?

- Яюсь викладач аграрного університету *Володимир Довбах* запросив мене на зустріч з археологами. Там і познайомилася з Трипільською культурою. Зустрілася з родиною *Трачуків – Олексієм і Вікторією*. Тоді ще працювала головним інженером у Будинку кіно, а вже у 1999-му долучилася до тих ентузіастів. Трачуки заснували студію з вивчення культури і ремесел Трипілья в гімназії Дарницького району, а я доєдналася, щоб вивчати культуру й таємниці нашої

Дивосвіт Трипілля

Людмила Смолякова – українська мисткиня, майстриня з реконструкції трипільської кераміки. У її творчому доробку – понад 3000 відтворень трипільської цивілізації. Членкиня Національної спілки майстрів народного мистецтва України (2006 р.), Спілки дизайнерів України (2019 р.), Національної спілки художників України (2023 р.).

Нагороджена дипломом і медаллю «Трудова слава» за рішенням Міжнародної академії рейтингових технологій та соціології «Золота Фортуна»; дипломом Української конфедерації журналістів у номінації «Національні лідери України», серія «Золотий фонд нації. Україна. Європа. Світ».

Учасниця створення перших музеїв, парків на Київщині (у Ржищеві, Трипіллі, Халеп'ї, ресторанів «Керама-мама», «Трипілля» у Києві, зокрема музею реконструкції «Дивосвіт Трипілля» (2011 р.).

Представляла роботи трипільського зразка на виставках в Україні та за кордоном – Польщі, Німеччині, Франції, Шотландії, Великій Британії, Греції, Японії, Китаї (Шанхай), Південно-Африканській Республіці та США (Чикаго, Нью-Йорк).

Розвиває спадщину Трипільської культури за 12 напрямками, щоб Трипілля оживало в сьогоденні. Цьогоріч стала студенткою *Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*.

прадавньої цивілізації, освоювати виготовлення трипільської кераміки.

У студії я відкрила для себе постать першовідкривача Трипільської культури *Вікентія Хвойки*, імена дослідників *Олега Ольжича*, *Докії Гуменної* та сучасних археологів. Мене це захопило!

Я «перевідкрила» себе після 50-ти. На одній із виставок мені подарували книгу письменниці, журналістки *Докії Гуменної* «Благослови, Мати!» (казка-есеї), що стала для мене своєрідним дороговказом, підручником для роботи. Докія Гуменна, як ніхто інший, показала за знаками і символами на знайдених археологами горщиках, чим займалися трипільці. З тих пір усе моє життя осяяне Трипіллям.

– Коли Ви зліпили першу фігурку? Яке було відчуття?

– Відчуття краси і сили нашої землі. Якось я поїхала в село Лецьки на Переяславщину.

Придбавши глину, зробила перші 100 статуеток трипільського зразка. Голова Національної спілки народних майстрів Володимир Прядко, побачивши мої роботи, запропонував взяти участь у конкурсному відборі до 10-річчя Незалежності України. Я принесла усі сто робіт, і журі не змогло відібрати щось конкретне – їм сподобалися всі роботи! Оцінили їх дуже високо. Тоді мене удостоїли звання «Народний майстер».

Закодовані у символах послання

– Про що свідчать, що можуть повідати нам через тисячоліття трипільські символи, знаки, орнаменти?

– Кожен горщик несе інформацію, як і наші вишиті рушники. У трипільців була унікальна мова!

Трипільська культура перегукується з багатьма культурами світу. Приміром, у Давній Греції є міф про викрадення Європи: Зевс перетворюється на бика і забирає свою кохану. Під час археологічних розкопок фігурки бика та жінки, що символізують поєднання чоловічого і жіночого, зустрічаються досить часто. Ромб вказує на вагітність жінки – це символ засіяного поля. У Трипільській культурі жінку майже завжди зображували (ліпили) вагітною.

Немало є і рисунків-символів, схожих на китайські ін'янь, проте ж написані вони значно раніше (десь на п'ять тисячоліть), ніж з'явилися у Піднебесній.

Магія трипільського орнаменту

– Якщо уважно вдивлятися у знаки і символи на горщику, тарелі, фігурці, тканині, виникає відчуття якоїсь магії. Орнамент «запрошує» заглибитися і дізнатися більше. Молодь цікавиться?

– І молодь, і діти та їхні батьки. Та хотілося б, якби більше. Переважно хочуть скоріше ліпити, щось створювати власноруч. Але потрібно спочатку розповідати про культуру, хоч стисло пояснювати що, до чого, звідки.

Зі студентами Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана ми створили проект «Цивілізація творців» (тут ще й як зацікавилася молодь!), який не лише перемагав у міжстудентських конкурсах вишів, а й здобував перші місця в Україні. А згодом з'явилися студентські інноваційні проекти «Енактус», які ми представляли на однойменному всесвітньому форумі. Їх відбулося три: у Лондоні (Великобританія), Чикаго (США) та Південній Африці.

Проект «Цивілізація творців» у 2018–2020 рр. увійшов до десятки найкращих, відібраних Організацією Об'єднаних Націй.

Мене дивує, що наші діти, як тепер їх називають, – «здобувачі знань», майже нічого не знають про Трипільську культуру. А запитай про Давню Грецію, Єгипет, то вони розкажуть і міфи, і легенди, і про піраміди... І які музеї, і що бачили на власні очі. А в нас же – багату культуру! Навіть у тій самій Греції, коли я запитала, чи є ще якісь артефакти того періоду, відповіли, що ні, тільки два. У нас же – близько 800!

Закінчення на с. 32

Закінчення. Початок на с. 31

Одержима

– Ваша трикімнатна квартира – це квартира-музей. Як Ви наважились на це?

– Мій чоловік був професійним фотографом. Починали з ним разом. Винаймати майстерню було дорого, нереально. Та й витрачати ще й час на дорогу... Я була одержимою – перші десять років спала по три-чотири години. Тепер я сама, чоловік пішов у засвіти.

От я зараз завезла півтонни глини, готувалася до виставки у Бучі.

Цьогоріч вступила до Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, маю надію, що професійна освіта допоможе мені упорядкувати мої надбання. Це фундамент, на якому я зараз починаю діяти.

Деякі реконструкції не можна зробити повністю, бо горщики розбиті, і ти не знаєш, який був розмір... Завжди раджуся з археологами. Люблю кераміку! Трипільська – без глазури. Вона дихає, глина жива. Я її відчуваю...

– Пані Людмила, ваші роботи майстерно відтвореної Трипільської культури представлено і в Україні, і у світі. Зокрема, в селі Легедзине на замовлення Музею трипільської культури Ви виліпили шість величезних горщиків для місцевих реконструйованих будинків; на Кіровоградщині є храм Рідної віри, де представлено ваших 40 робіт; на Київщині, у с. Трипілля, дах музею прикрашає фігурка – витвір мистецтва ваших рук. І багато-багато інших. Наскільки

важко працювати з глиною? Де ще можна побачити ваші роботи, у Києві зокрема?

– Сама технологія трипільського ліплення нескладна, але це ручна робота, без гончарного кола, розпис іде по сирій глині. Сім тисяч років земля зберігала глину у своїх глибинах, а свого кольору вона не змінила. Дивовижно! Фарби на основі глини – ангоби, мають відтінки, котрих налічується вже понад 45! Зазвичай, змішують кілька глин. Заточеною паличкою роблять заглиблення, а розписують виріб пензликом.

Для трипільських виробів характерними є парність, лише у парі народжується потомство; чотири знаки символізують сторони світу, а триярусність – небо (повітря), землю і підземелля. Щоправда, підземний світ трипільці майже не розписували.

На Хрещатику відкрилася книгарня «Родовід». Зали книгарні прикрашено трипільськими горщиками. Двір приватного музею «Аратта», с. Трипілля, прикрашали перші скульптури трипільської Матері.

Є у нас Музей історії туалету. Так от, я відтворила за наданою інформацією Інституту археології копію дитячого горщика, з якого й починаються дотепер усі екскурсії музею.

Маю п'ять колекцій одягу за трипільськими мотивами. Жіночі фігурки Трипілля прикрашені орнаментами. Спільно зі студентами за матеріалами археологічних розкопок відтворили тканини з візерунками кожного регіону України, шили колекції одягу та презентували їх у багатьох країнах за кордоном. Такі костюми, сукні використовують і на зйомках фільмів. Тож я створила торгову марку «Трипілля-груп».

Служіння кожного дня

– Це настільки масштабно, планетарно, що дивуєшся: як це все поєднує одна людина?!

– Натхнення черпаю з книг Докії Гуменної (окрім уже згаданої, маю ще «Діти Чумацького шляху»). Вони стали для мене настільними. На її батьківщині на Черкащині, в Жашкові, створено Фонд її імені.

Глина надихає, хоч і втомлює. Встаю вранці – починаю ліпити.

А ще іду на Співоче поле, як у дитинстві ходила з дідом, лягаю на пагорбі, заплющую очі... Земля дає сили.

– Нещодавно у Київському професійному коледжі з посиленою військовою та

Людмила Смолякова, Тетяна Кондратенко: «Ми стоїмо на історичному місці колишнього трипільського поселення, котре знайшли археологи під Успенським собором».

фізичною підготовкою відбулася перша науково-практична конференція «Трипілля – код української нації. Потужність духу українських традицій крізь віки у ХХ століття», присвячена 130-річчю ювілею відкриття Трипільської культури знаним вченим, археологом Вікентієм Хвойкою, в якій Ви взяли участь та представили, зокрема, реконструкції трипільських шедеврів. Які меседжі Ви хотіли донести?

– Хочу наголосити, що Вікентій В'ячеславович не лише відкрив Трипільську культуру, а й за сприяння Хведора Вовка на XI Археологічному з'їзді в Парижі представив її. З того часу на світових скрижальях вона позначається як культура Трипілля–Кукутень.

Мрію про написання посібника для дітей з коментарями, елементарними, але виваженими знаннями, фундаментальними основами, щоб знали, вивчали Трипільську культуру, знали прапракорені родоводу українців.

Безумовно, має бути відповідальність, контроль на державному рівні, ретельний відбір, наскільки відповідає той чи інший експонат саме Трипільській культурі. Це світова цивілізація!

Тетяна КОНДРАТЕНКО,
членкиня НСЖУ